

Міністерство освіти і науки України

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Факультет економічних наук

Кафедра фінансів

Кваліфікаційна робота

освітній ступінь - бакалавр

на тему: «**ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СТУДЕНТСЬКОЇ МІГРАЦІЇ**»

Виконала: студентка 4-го року
навчання,
спеціальність 072
«Фінанси, банківська справа та
страхування»

Харитоненко Марія Володимирівна

Керівник: Слав'юк Н. Р.
кандидат економічних наук, доцент

Рецензент _____ **Шкварчук Л.О.**
(прізвище та ініціали)

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою « _____ »

Секретар ЕК _____

« _____ » _____ 2020 р.

Київ 2020

Зміст

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МІГРАЦІЇ ТА МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	6
1.1. Основні історичні етапи міграційних процесів.....	6
1.2. Сутність та класифікація міграції.....	9
1.3. Основні чинники виникнення міграційних процесів	14
Висновки до розділу 1	19
РОЗДІЛ 2 СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	20
2.1. Сучасний стан міграційних процесів у світі	20
2.2. Вплив міграційних процесів на економіку України.....	28
2.3. Аналіз студентської трудової міграції в Україні	33
Висновки до розділу 2	37
РОЗДІЛ 3 НАСЛІДКИ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	38
3.1. Міжнародний досвід регулювання міграції	38
3.2. Моделювання сучасного стану міграції на прикладі міжнародної студентської міграції	41
3.3. Пропозиції щодо вдосконалення міграційної політики в Україні	56
ВИСНОВКИ	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	61
ДОДАТКИ	66

ВСТУП

Актуальність теми. Вже дуже давно тема міграції хвилює людей по всьому світу, адже швидкість міграційних процесів помітно збільшилася в останні десятиліття, а разом з тим зросла і кількість мігрантів. Є велика ймовірність, що даний феномен продовжить розвиватися і далі, завдяки поширенню високих технологій і глобалізації. На сьогоднішній день багатьох вчених, дослідників, політичних діячів і суспільство в цілому хвилює питання щодо наслідків міграційних процесів для світової спільноти і окремих країн зокрема.

Як і міграція в цілому, інтелектуальна міграція має пряме відношення до людського капіталу країни. Сьогодні широко поширена думка, що саме людський капітал є основним двигуном економічного зростання. Реальність показує, що важливо не просто виростити кваліфіковані перспективні кадри, а й утримати їх в країні. Саме тому важливо розуміти, чим керуються освічені люди, коли вони приймають рішення покинути батьківщину.

Отже, вивчення мотивів при прийнятті рішення студентів мігрувати є необхідним для економіки держави, задля розробки рекомендацій та програм міграційної політики.

Метою роботи є виявлення економічних чинників і ефектів трудової міграції з України, особливо освіченої молоді з високим потенціалом, і на основі цього розробити подальші заходи з регулювання даного процесу.

Для вирішення цієї мети були поставлені наступні **завдання**:

- з'ясувати чинники виникнення міграційних процесів, основні історичні етапи, сутність та класифікацію міграції;
- використовуючи статистичні дані проаналізувати розвиток міграції в світі та в Україні, зокрема студентську міграцію;
- розглянути зарубіжний досвід формування міграційної політики;
- визначити основні проблеми трудової міграції в Україні;

- провести опитування міграційних настроїв серед студентів НаУКМА, сформувавши базу для дослідження;
- сформулювати гіпотези щодо причин які впливають на рішення студентів мігрувати;
- побудувати логістичну регресію та дослідити чи справджуються сформовані гіпотези;
- на основі результатів моделі розробити рекомендації для міграційної політики України.

Об'єктом дослідження є міграційні настрої студентів, як потенційних учасники трудової міграції, які наразі навчаються у вищому закладі України.

Предметом дослідження є міграція, зокрема трудова міграція, її причини та наслідки в Україні.

Теоретичною базою дослідження є наукові статті та наукові праці в галузі міграційних процесів, міграції, зокрема трудової міграції, навчальні посібники та інформаційні сайти в галузі освітлення статистичних даних.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що воно розглядає студентську міграцію, як аспект майбутньої трудової міграції. На сьогоднішній день цей вид міграції практично не вивчений в Україні, ймовірно тому що набув широкого поширення порівняно недавно.

Робота являє собою дослідження міграційних настроїв молоді, тобто є перспективною, а не ретроспективною, що може бути вкрай корисно для розробки ефективної соціально-економічної політики країни.

В силу того, що результати дослідження відображають настрої молодих людей, вони не можуть претендувати на високу прогнозну точність. Однак бачення того, що може статися, якщо гіпотетичні бажання людей втіляться в реальність, можуть стати серйозним аргументом для політиків і державних діячів, коли вони розробляють стратегії, пов'язані з міграцією, як сьогодні, так і в майбутньому.

Обсяг та структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У першому розділі розглянуто теоретико–методологічні засади міграції та міграційних процесів: подана загальна характеристика та класифікація міграції та основні чинники виникнення міграційних процесів. У другому розділі проаналізовано як світові, так і українські статистичні данні міграції, виокремлено її проблеми та проаналізовано вплив міграційних процесів на економіку України.

У третьому розділі висвітлені проблеми в системі недержавного пенсійного забезпечення та міжнародний досвід регулювання міграції, досліджено чи справджуються сформовані гіпотези щодо прийняття студентами рішення мігрувати та наведено відповідні рекомендації та пропозиції щодо застосування методів зарубіжних країн для вдосконалення міграційної політики України.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МІГРАЦІЇ ТА МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

1.1. Основні історичні етапи міграційних процесів

Перш за все, для визначення суті, класифікації та розкриття самого поняття міграційних процесів, необхідно окреслити історичні передумови, які призвели до їх виникнення. Вважається, що першим поштовхом до міграції, є великі географічні відкриття та інтернаціоналізація виробництва, а також посилення взаємної залежності національних економік. Результатом цього стало створення спеціалізованих міжнародних інституцій та формування системи міжнародно-правових принципів і норм, які регулюють питання міжнародної міграції [1].

Нажаль, немає точної дати виникнення самого феномену міграції як фізичного переміщення людей, він спостерігався протягом всієї історії, але основні великі потоки можемо спостерігати вже починаючи з Середньовіччя. Таким чином, можна виокремити декілька основних етапів міжнародної міграції. Перший етап розпочався ще з кінця 15 століття, після відкриття Америки, Індії, островів в Тихому океані та інших, раніше не відомих територій, на нові землі, вирушив дуже великий потік переселенців, зокрема, було два шляхи: з Африки до Північної та Південної Америки та Вест-Індії, а інший з Європи до недавно відкритих країн; в основному імпортували робочу силу саме з колоній Іспанії, Португалії, Великобританії, Данії, а також колонії в Західній півкулі [2]. За історичними даними, за кілька століть з Африки було вивезено близько 20 мільйона людей, внаслідок чого населення за 1650-1850 роки скоротилося майже на 22% [24]. Експортерами виступали колонії європейських держав, на той момент цей потік характеризувався примусовим характером. Цей етап тривав близько до 60-х років 19 століття.

Наступним етапом є другий, який триває з 60-х років 19 століття до початку Другої світової війни. На цьому етапі характерною ознакою трудових мігрантів була їхня національна приналежність, що стосується скоріш мігрантів з Росії та Австро-Угорщини, звідки велика кількість людей виїжджали в Америку та Австралію, а основним чинником були суспільно-політичні зміни у країнах Європи, зокрема: об'єднання Німеччини (1866-1871 роки), Італії (1860-1870 роки), утворення Австро-Угорської імперії, відміна кріпосного права у 1861 році та громадянськими війнами, зокрема у США (1861-1865 роки) [1]. Найбільш вражаючою була міграція ірландців до Америки та Великобританії через неврожай і голод на батьківщині: всього за вісім років (1847—1854 рр.) виїхало до 2 млн чол., або майже третина населення країни, у 1860 р. ірландці склали майже 40% усіх емігрантів у США; так само і в Великобританії за 1820-1850 рр. з країни виїхало майже 2 млн чоловік - близько 10% населення, в основному англійці відправлялись до Канади і Австралії [25]. На цьому етапі змінився і склад переселенців: у загальній масі більшість склали селяни, тому що в структурі населення вони займали значну питому вагу [2]. Вже з початку 20 століття виникає новий міграційний потік – із «колоній – в метрополію» на противагу із «метрополії – в колонії», тому що, як правило, робоча сила із колоній використовувалась для найбільш трудомістких, низькокваліфікованих та малооплачуваних робіт [2].

Третій етап міжнародної міграції робочої сили виділено після закінчення Другої світової війни, який характеризується посиленням економічних та політичних позицій у світі США та ряду держав Європи що стають у сучасному етапі трудової міграції основними імпортерами робочої сили і є найбільш привабливими через високий рівень оплати праці та стабільність економіки [1]. Особливостями цього періоду трудової міграції є її масовість (декілька мільйонів щорічно), сезонність (приїжджають на сезонні роботи) та нелегальність (значний % латиноамериканців, які приїжджають у США у пошуках роботи, призвів до значних змін у демографічній ситуації) [2].

Четвертий етап можна окреслити як наші часи, адже вважається, що саме в новітній період історії трудової міграції виникає таке явище, як інтелектуальна міграція населення, таким чином диверсифікувавши якісний склад, поряд із основною частиною іноземних працівників низької кваліфікації, види діяльності яких пов'язані з тяжкою фізичною працею, монотонністю її характеру, шкідливим для здоров'я умовами, в останній період посилилася міграція працівників високої кваліфікації, так званий «відтік мізків» [2].

Таким чином, цей термін можна розділити на два потоки:

- «відтік мізків» - означає втрату для країн - донорів від інтелектуальної еміграції;
- «приплив мізків» - означає виграш приймаючих сторін від інтелектуальної імміграції.

Наукова полеміка з проблем безповоротної міграції фахівців, що почалася в 60-х роках ХХ століття у Великобританії, стурбованої відтоком своїх вчених і інженерів в США триває вже понад 50 років. Тоді ж, тобто на початку 1960-х вперше з'явилися обидва терміни і асоціювалися вони спочатку з масовою міграцією інтелектуалів (вчених, інженерів тощо) з Європи в США, а пізніше в процес інтелектуальної міграції були залучені країни Азії, Африки і Латинської Америки, і поняття «відплив умів» виявилася міцно пов'язаним з характеристикою міграційних потоків вчених і висококваліфікованих фахівців з країн третього світу, а пізніше - в зв'язку з розпадом СРСР, з постсоціалістичних держав Східної Європи [7].

«Важливою складовою розвитку міграційних процесів є діяльність транснаціональних і мультинаціональних корпорацій, які активно залучають співпрацівників з менш розвинутих країн, у свою чергу, міграція населення, пройшовши ряд історичних періодів, стала одним з найвагоміших чинників розвитку світової економіки, тож, можна констатувати наявність зворотного зв'язку між процесами, що відбуваються в глобалізованій економіці на світовому і національному рівнях, і міграційними процесами, які впливають один на одного і залежать один від одного» [14].

Отже, дослідивши всі історичні рівні міграційних процесів, можна узагальнити, сказавши, що першопричини її виникнення на міжнародному рівні є суспільно-політичні та соціально-економічні чинники.

Таким чином, у міру глобалізації світової економіки, лібералізації міграційного законодавства та інтеграції національних господарств, міжнародна міграція стає все більш важливим чинником суспільного розвитку [3].

1.2. Сутність та класифікація міграції

Термін "міграція" походить від латинського слова *migratio*, що означає переміщення, переселення. Демографічний енциклопедичний словник визначає міграцію як: "Міграція населення — переміщення людей (мігрантів) через кордони тих чи інших адміністративно-територіальних одиниць зі зміною місця проживання назавжди або на більш-менш тривалий час" [9]. Також в цьому ж словнику зазначено таке розгалуження міграції на еміграцію та імміграцію. «Еміграцією в науковій літературі часто називають: 1) переселення (добровільне чи вимушене) в іншу країну на постійне або тимчасове (на тривалий термін) проживання, яке має економічні, політичні, релігійні причини [9]. Імміграція — це в'їзд (вселення) громадян однієї держави в іншу на постійне чи тимчасове (як правило, тривале) проживання» [9].

В наукових статтях, сесіях Міжнародних організацій та нормативних документах можна знайти досить різні трактування міграції. Найбільш вдале означення поняття «міграції» та «мігрант», на нашу думку, було зроблено в 1989 році, на 59-й сесії Ради Міжнародної організації з міграції. Згідно з ним, міграція – це частина процесу розвитку держав: тих, з яких особи їдуть, і тих, у які намагаються потрапити, а також держав, які належать до обох категорій, незалежно від причин переміщення [4].

«Рекомендація Організації Об'єднаних Націй зі статистики міжнародної міграції визначає мігранта як особу, яка проживала в іноземній країні протягом більш ніж одного року, не залежно від причин, з власної волі або примусово, при

такому визначенні, ті, хто приїжджає на більш короткі періоди, себто туристи або бізнесмени, вважатися мігрантами не будуть» [16].

«У Європейській конвенції про правовий статус працюючих мігрантів визначення трудового мігранта трактується з боку правової можливості його зайнятості у певному регіоні та означає громадянина однієї країни, якому інша країна дозволила перебувати на її території для здійснення оплачуваної роботи» [17].

«За визначенням інституту демографії та соціальних досліджень Національної академії наук України під трудовою міграцією слід розуміти переміщення у просторі, що здійснюються індивідами з метою підвищення рівня життя на основі більш вигідного використання власної робочої» [18].

«Серед різновидів міграції дослідники також виділяють освітню міграцію. На думку І. Романенка освітня міграція є переважно тимчасовим переселенням з метою отримання освіти та підвищення кваліфікації за межами адміністративно-територіальної одиниці постійного проживання» [20].

Наведені вище визначення міграції дозволяють виділити характерні її ознаки. До них можна віднести, по-перше, факт переміщення, по-друге, зміну місця проживання, тобто людина повинна вважати нове місце своєю «другою батьківщиною», і, по-третє – це факт потреби, тобто намагання покращити свій матеріальний або соціальний стан.

«З. Бараник у своїх дослідженнях виділяє чотири типи мігрантів в залежності від рівня їх професійної кваліфікації:

- 1) мігранти низької кваліфікації – робітники, що мають загальну або початкову середню освіту, низьку професійну підготовку, здатні виконувати тільки підсобні роботи відповідно до встановленого інструктажу;
- 2) кваліфіковані мігранти – особи, які переважно мають середню технічну або неповну вищу освіту, але не мають можливості (або бажання) працевлаштуватися в країні проживання здатні виконувати як розумову та фізичну працю у соціальній та будівельній сферах;

- 3) висококваліфіковані мігранти – особи, які мають вищу освіту, або ступінь магістра, або здобувають науковий ступінь, мають значний досвід роботи у певній галузі, посідають провідні (керуючі) посади, здатні виконувати висококваліфіковану роботу у технологічній, економічній та фінансовій сферах;
- 4) інтелектуальні мігранти – особи, що мають науковий ступінь кандидата або доктора наук, виїжджають закордон з власної волі або за запрошенням, працюють переважно у високоінтелектуальних сферах: освіта, наука, технології» [21].

Для більш глибокого розуміння сутності міграції необхідно класифікувати види міграції, що дозволить простежити її спрямованість. Класифікувати міграцію можна за допомогою наступних критеріїв.

Таблиця 1.1

Класифікація міграції

1. За правовим статусом	законна
	незаконна
2. За територіальною ознакою	міжнародна
	внутрішня
3. За мотивами	добровільна (трудова: економічна, професійна, возз'єднання з сім'єю)
	вимушена (біженці і переміщені особи)
4. За термінами	постійна
	сезонна
5. За програмними цілями	пошуку притулку
	отримання статусу біженця
	возз'єднання з сім'єю
	«відтік мізків
	навчальна
	трудова міграція

Джерело: Складено автором на основі [5].

Міжнародна міграція - це переміщення мігрантів з території однієї держави на територію іншої, а внутрішня - це міграція всередині однієї країни. Головним

елементом міжнародної міграції є факт перетину Державного кордону і регулювання факту пересування через кордон і подальшого перебування на території країни законодавством приймаючої держави і нормами міжнародного права [5].

При класифікації міграції на законну і незаконну слід враховувати, що законною є міграція на законних підставах: віза, надання правового статусу, вид на проживання, а незаконною - міграція за відсутності таких елементів.

Причиною вимушеної міграції можуть бути різні стресові фактори: громадянські війни, міжнаціональні конфлікти, переслідування за політичними або етнічними мотивами, загроза фізичного знищення, стихійні лиха та ін. До вимушеним відносять такі категорії мігрантів, як біженці та переміщені особи.

Серед переміщених осіб виділяють внутрішньо переміщених і зовнішньо переміщених. До першої категорії належать особи, які були переміщені в межах своєї держави в результаті надзвичайних ситуацій, збройних конфліктів; їх іноді називають внутрішніми біженцями; до другої категорії належать особи, які були вислані з країни свого громадянства в силу певних причин - це біженці [6].

Добровільна міграція - це пересування людей за власним бажанням, викликане особистими причинами. Один з видів такої міграції – трудова; під даним видом міграції розуміється переселення працездатного населення з одних держав в інші, викликане причинами економічного й іншого характеру.

Можна виділити два види трудової міграції: малокваліфікованої робочої сили з країн, що розвиваються в розвинені держави і висококваліфікованих фахівців - так звана професійна міграція, або «відплив мізків».

Тимчасова міграція в свою чергу поділяється на довготривалу, короткотривалу (більше одного року та від 3 місяців до року згідно з визначенням ООН), сезонну (міграція переважно до місця праці і проживання, що зазвичай триває кілька місяців, за яким відбувається повернення до місця постійного проживання) та маятникову, що означає перетин кордону на день або на тиждень, у більшості випадків для роботи [11].

Сімейна міграція спрямована на возз'єднання сім'ї і обумовлена тим фактом, що хтось із членів сім'ї вже скористався на законних підставах одним із зазначених видів міграції для переїзду в іншу державу, а решта членів його сім'ї бажають возз'єднання з ним [6].

З точки зору організації розрізняють організованих і самостійних мігрантів. Отже, міграція в сучасних умовах здійснюється в організованій і неорганізованій (самостійній) формах:

1. Організована форма. Організована міграція здійснюється відповідно до проведеної державами політики, здатної впливати на обсяги і напрямки переміщення населення з однієї країни в іншу, у цих випадках держава зацікавлена в тому, щоб міграційні процеси, відповідали загальнонаціональним інтересам. З цією метою розробляються необхідні нормативні правові акти, укладаються міжнародні договори, створюються відповідні служби, вводяться міграційні квоти, виділяються матеріальні та інші ресурси;

2. Неорганізована (самостійна) / само організована - здійснюється без допомоги держави або громадських структур. Великим недоліком цієї форми міграції є відсутність у мігрантів об'єктивної інформації, крім цього вони часто не отримують необхідний соціальний захист і не завжди реалізуються їхні громадянські права [8].

«За способом реалізації міграції можна поділити на:

- стихійну (вільна міграція однієї людини або цілої сім'ї в якесь обране ними місце), організовану (колективна міграція, санкціонована вищим державним або приватним органом)
- ланцюгову (міграція, організована родичами або знайомими, що вже виїхали за кордон і сформували неформальні соціальні мережі для полегшення виїзду своїм країнам, надання їм інформації, фінансової допомоги та допомоги при пошуках житла і роботи на новому місці)» [10].

«За кількістю осіб пропонуємо поділити міграції на:

- групову, тобто міграцію груп людей, що походять з однієї місцевості (села чи міста) і спрямовуються в певне місце

- сімейну – або переміщення на певний період чи назавжди за межі адміністративної одиниці цілих сімей (її ще називають демографічною, оскільки вона впливає на демографічну ситуацію у країнах еміграції та імміграції)
- міграцію особну – індивідуальну міграцію неодружених людей або людей, які тимчасово розлучаються зі своїми сім'ями і мають намір рано чи пізно повернутися на батьківщину» [10].

Отже, міграція являє собою дуже складний процес, який можна трактувати по-різному, але в кожному визначені зберігаються певні характеристики, такі як фізичне переміщення та певні потреби або мотиви, які в свою чергу розгалужуються в залежності від видів міграції. Бачимо, що процес міграції привертає увагу багатьох вчених та науковців, вважаючи стрімкий темп розвитку глобалізації, вважаємо що вивчення питання міграції є ще більш цікавішим і нагальним.

1.3. Основні чинники виникнення міграційних процесів

Окресливши сутність міграційних процесів та класифікацію, доречним буде розібратися саме з причинами від'їзду людей.

Основний критерій, за яким міграція виокремлюється з інших міжнародних переміщень є саме чинник мотивації, що є фактичною причиною, яка спонукає людину досягти певної мети. «Серед основних причин міграції можна виділити наступні мотиви:

1. Політичні (втеча від політичних переслідувань, расової, національної дискримінації та ін.);
2. Військові (евакуація, реєвакуація тощо);
3. Економічні (пошук роботи, більш високих доходів тощо);
4. Соціальні (шлюб, рекреація, стан здоров'я і тощо);
5. Екологічні катастрофи (масове забруднення в тому чи іншому вигляді навколишнього середовища, засухи, повені і тощо);

б. Інші (форс-мажорні, релігійні, етичні та інші)» [13].

Причини міграції можуть бути різні: економічні, релігійні, політичні, екологічні, але на думку багатьох фахівців переважаючими є економічні та соціальні передумови (Рис. 1.2.).

Таблиця 1.2

Передумови сучасної масової міграції населення

Економічні та соціальні передумови сучасної міграції населення	
Економічні	Соціальні
Високий попит на іноземну робочу силу	Можливість отримання вищих доходів
Високий попит на продукцію та послуги галузей, в який зайняті мігранти	Погіршення рівня народжуваності серед місцевого населення
Наявність вільних робочих місць і небажання місцевого населення щодо їх заміщення	Старіння населення і необхідність його соціального обслуговування
Високий рівень міграції місцевого населення	Можливість отримання додаткових соціальних субсидій для захисту умов праці, життя і здоров'я
Високий рівень інвестицій у розвиток галузей, де задіяні мігранти	Матеріальне та моральне заохочення потенційних мігрантів земляками, що емігрували раніше
Обмежені видатки держави/бізнесу на оплату праці місцевих найманих працівників	
Наявність більш привабливого бізнес середовища	Можливість воз'єднання сімей
Високий рівень розвитку галузей працевлаштування мігрантів	Поширення заходів соціального захисту на мігрантів

Джерело: Складено автором на основі [3].

Ще одним значним прикладом пояснення причин виїзду мігрантів є теорія англійського вченого Ернеста Равенштайна, який один з перших почав вивчати міграційні процеси у 1889 році у своїй роботі «Закони міграції населення» та розробив теорію факторів міграції «притягання-відштовхування», де пояснив міграцію тим, що несприятливі умови на одній території «виштовхують» людей з їх місця проживання, а сприятливі умови, створені на інших територіях, «притягують» їх (Таблиця 1.3). «Закони міграції, сформульовані Равенштайном, полягали у такому: основна причина міграції населення – кращі економічні умови в іншій місцевості, ніж у тій, де проживає людина; масштаби міграції скорочуються зі збільшенням відстані; міграція частіше відбувається у декілька етапів; міграція населення є двосторонньою; мобільність людей визначається їх особистісними характеристиками (стать, вік, приналежність до певного соціального класу тощо)» [12].

Таблиця 1.3

Фактори впливу на міжнародну міграцію населення

Фактори «виштовхування»	Фактори «притягання»
Економічні	
Низька заробітна плата	Висока заробітна плата
Низька якість життя	Висока якість життя
Високий рівень безробіття	Наявність вільних робочих місць
Економічна нестабільність	Стабільний розвиток економіки
Обтяжлива система оподаткування	Ліберальна система оподаткування
Соціальні	
Низька якість освіти	Висока якість освіти
Погані умови праці	Гарні умови праці
Недоступна система охорони здоров'я	Доступна та високоякісна система охорони здоров'я

*Продовження табл. 1.3

Відсутність можливостей для професійної самореалізації	Наявність можливостей для професійної самореалізації
Культурні	
Релігійні переслідування	Свобода віросповідання
Етнічна дискримінація	Відсутність етнічної дискримінації
Расова дискримінація	Відсутність расової дискримінації
Політичні	
Відсутність демократії	Розвинена демократія
Політична нестабільність	Стабільність політичної системи
Корумпованість владних структур	Відсутність корупції
Екологічні	
Забруднене навколишнє середовище	Краща екологічна ситуація
Низька якість питної води та їжі	Чиста питна вода та екологічно безпечна їжа

Джерело: Складено автором на основі [12].

Суттєвий вплив на інтенсифікацію процесу міграції складає глобалізація світогосподарських зв'язків; з її розвитком бар'єри в'їзду до країн знижуються, уможливаючи майже безперешкодний рух людей, що прагнуть знайти кращу роботу, жити у країні з вищим рівнем життя, або уникнути проблем, що спіткають їх у власній країні, а з розвитком глобалізації посилюється й її вплив на економічне життя суспільства [15].

Все більш і більш розгалуженою формою міжнародних міграцій стає міграція в середні компанії, зазвичай саме транснаціональних, де такий випадок міграції вважається частиною менеджменту персоналу. «Розширення діяльності ТНК приводить до посилення переміщень керівного складу та спеціалістів компаній, міграція яких зазвичай відбувається без будь-яких перешкод з боку

урядів країн, куди вони прибувають, оскільки від цих осіб очікується вагомий внесок в економічний розвиток» [23].

«Сьогодні глобалізація все більше проявляється як на міжнародному, так і на національному рівнях, охоплюючи різні сфери і процеси; сприяючи відкритості національних економік, глобалізація водночас збільшує мобільність робочої сили і є одним з проявів зростаючої міграції; будучи тісно пов'язаними між собою складною системою взаємовідношень, процеси міграції і глобалізації взаємно впливають один на одного» [15].

Висновки до розділу 1

У розділі 1 наведені результати аналізу літературних джерел щодо історичних передумов виникнення міграційних процесів (підрозділ 1.1); виділено сутність міграції та наведено класифікацію міграційних процесів (підрозділ 1.2); виділено основні чинники виникнення міграційних процесів (підрозділ 1.3).

Процеси міграції почалися дуже давно, і за цей час багато вчених намагалися аналізувати цей процес, приділяючи дуже багато уваги її етапам, причинам, наслідкам та сутності. Зокрема в розділі виокремлено основні етапи розвитку та формування процесу міграції і зроблено висновок, що на сучасному етапі економічного розвитку значення міграції є вагомим чинником суспільного розвитку та є невід'ємною частиною сільськогосподарських процесів.

Проаналізувавши сутність та значення міграції, можемо зробити висновок, що, спираючись на більшість досліджень, міграція сприяє позитивний вплив на соціальний та економічний розвиток країн, але дійсно, в різних країнах міграційні потоки різняться своїми причинами, типами та масштабами.

Отже, проаналізувавши наукову літературу та опрацювавши різні думки науковців, можемо прийти до висновку, що міграція становить собою складний процес, зумовлений певною взаємодією економічних, суспільно-політичних, демографічних, екологічних, культурних, психологічних чинників, і потребує подальшого аналізу в сфері впливу на економіку держави та окреслення проблем і наслідків даного процесу.

РОЗДІЛ 2 СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

2.1. Сучасний стан міграційних процесів у світі

Глобальний ринок праці є один з результатів глобалізації світу, який зумовлює значний розвиток інфраструктури, освіти, виробничих процесів та саме залучення робочої сили і, таким чином, сприяє трудової міграції. «Сама теорія світового ринку праці стверджує, що глобальний ринок робочої сили, не маючи чітко визначених територіальних меж, формується і функціонує в результаті задоволення попиту і пропозиції на трудові ресурси в рамках всього світового господарства, як зауважує Дж. Борхас «так само, як національний ринок праці забезпечує робітників для фірм, світовий ринок праці розподіляє робочу силу між різними країнами»» [26]. Діючи, світовий ринок праці визначає попит і пропозицію на іноземну робочу силу в тих чи інших країнах світу, формує відмінності в рівнях оплати праці, крім того, впливає на світову динаміку соціально-економічних, політичних та культурних процесів [27].

Ключовими тенденціями розвитку глобального ринку праці є наступні:

- 1) трансформація масштабів та структури світової зайнятості;
- 2) наростання загального та структурного дефіциту робочої сили в розвинутих країнах світу;
- 3) зростання вимог до якості робочої сили з підвищенням попиту на висококваліфіковану робочу силу з боку ТНК;
- 4) значне відставання темпів зростання рівнів заробітних плат від темпів зростання продуктивності праці;
- 5) підвищення міжнародної мобільності робочої сили;
- 6) поглиблення поляризації у доходах працівників різних кваліфікаційних рівнів [28].

Окрім позитивних наслідків міграції, таких як підвищення конкурентоспроможності, зростання виробництва, додаткова зайнятість, економія на освіті, тощо, є значні недоліки, пов'язані з міграцією, як для країни

імпортера, так і для експортера. Таким чином, додаткова конкуренція на місцевому ринку з боку мігрантів спричиняє безробіття, соціальна напруженість, конфлікти на расовому, національному та релігійному ґрунті, що призводить до зростання злочинності, дискримінації та інших негативних явищ. Одним з основних недоліків для країни експортера є «відтік мізків», адже тоді втрачаються кваліфіковані кадри, на чюю освіту витратилась держава, так необхідні національній економіці.

Поточна світова оцінка, за останнім звітом Організації Об'єднаних Націй, полягає в тому, що у 2019 році у світі було близько 272 мільйонів мігрантів, що становить 3,5 відсотка населення планети [29]. Загалом, за останні п'ять десятиліть орієнтовна кількість мігрантів значно зросла: загальна кількість у 2019 році на 119 мільйонів більше, ніж у 1990 році (153 мільйони), і втричі більше, ніж в 1970 році (84 мільйони).

Таблиця 2.1

Кількість мігрантів, 1970-2019 роки

Рік	Кількість мігрантів	% мігрантів до світового населення
1970	84.460.125	2,3%
1975	90.368.010	2,2%
1980	101.983.149	2,3%
1985	113.206.691	2,3%
1990	153.011.473	2,9%
1995	161.316.895	2,8%
2000	173.588.441	2,8%
2005	191.615.574	2,9%
2010	220.781.909	3,2%
2015	248.861.296	3,4%
2019	271.642.105	3,5%

Джерело: Складено автором на основі [29].

Перший важливий момент, який слід зазначити, це те, що це дуже невелика частка світового населення, що означає, що перебування в країні народження в основному залишається нормою, але також зазначено, що переважна більшість людей не мігрують через кордон, а мігрує всередині країн (за оцінками, 740 мільйонів внутрішніх мігрантів у 2009 році) (Рис. 2.1.).

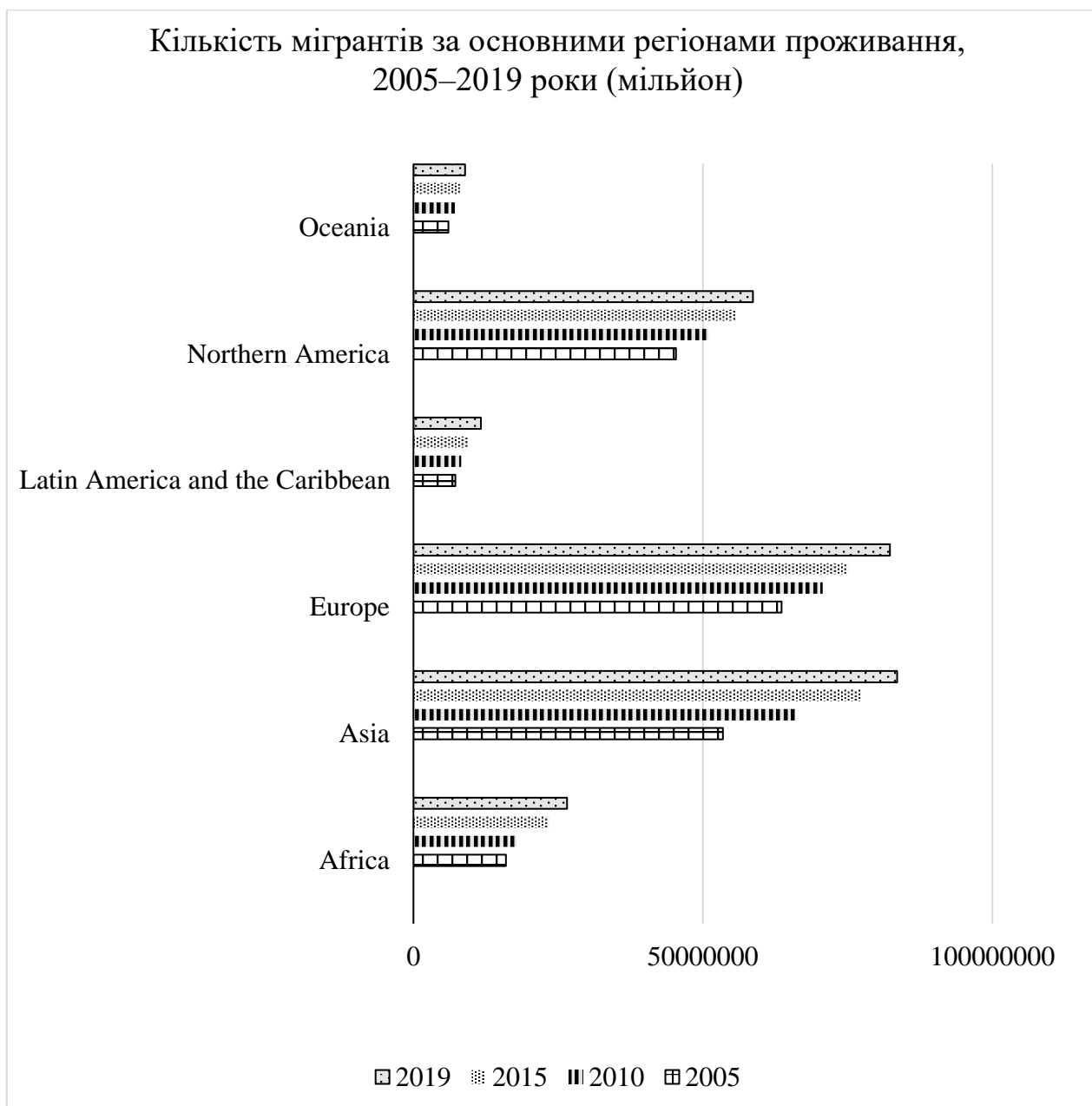

Рис. 2.1. Динаміка кількості мігрантів, 1995-2019 роки

Джерело: Складено автором на основі [29].

У 2019 році Європа та Азія приймали приблизно 82 мільйони та 84 мільйони мігрантів, відповідно - 61% загального світового міграційного потоку разом (Рис. 2.2.). За цими регіонами слідує Північна Америка, у 2019 році майже 59 мільйонів мігрантів або 22 відсотки світового міграційного потоку, Африка - 10%, Латинська Америка та Карибський басейн - 4 відсотки, та

Океанія - 3 відсотки. Якщо порівнювати з чисельністю населення у кожному регіоні, частка мігрантів у 2019 році була найвищою в Океанії, Північній Америці та Європі, де мігранти становили відповідно 21%, 16% та 11% усього населення. Для порівняння, частка мігрантів порівняно мала в Азії та Африці (1,8% та 2% відповідно) та Латинській Америці та Карибському басейні (1,8%). Однак найбільший приріст Азії зазнав з 2000 по 2019 рік - 69 % (приблизно 34 мільйони людей в абсолютних показниках). Європа пережила друге за величиною зростання за цей період, на 25 мільйонів міжнародних мігрантів, а потім 18 мільйонів міжнародних мігрантів у Північній Америці та 11 мільйонів в Африці.

Рис. 2.2. Кількість мігрантів за основними регіонами проживання, 2005–2019 роки (мільйон)

Джерело: Складено автором на основі [30].

За статистикою, понад 40% усіх мігрантів в 2019 році (112 мільйонів) народилися в Азії, 16 % в основному походять з Індії (більше всього мігрантів індійського походження), Китаю та країни Південної Азії, такі як Бангладеш, Пакистан та Афганістан. Мексика є другою за величиною країною походження мігрантів, а Російська Федерація - четвертою. Кілька інших європейських країн мають значне населення емігрантів, зокрема Україна, Польща, Великобританія та Німеччина.

Останні наявні оцінки свідчать, що у 2017 році по всьому світу було приблизно 164 мільйони мігрантів, які мігрували по трудовій причині, що складає майже дві третини (64%) від загальної кількості мігрантів, що становило 258 мільйонів.

У 2017 році 68 відсотків з кількості працюючих мігрантів проживали в країнах з високим рівнем доходу - приблизно 111 мільйонів людей. Додаткові 47 мільйонів (29%) проживали в країнах із середнім рівнем доходу, а 5,6 мільйона (3,4%) - у країнах з низьким рівнем доходу.

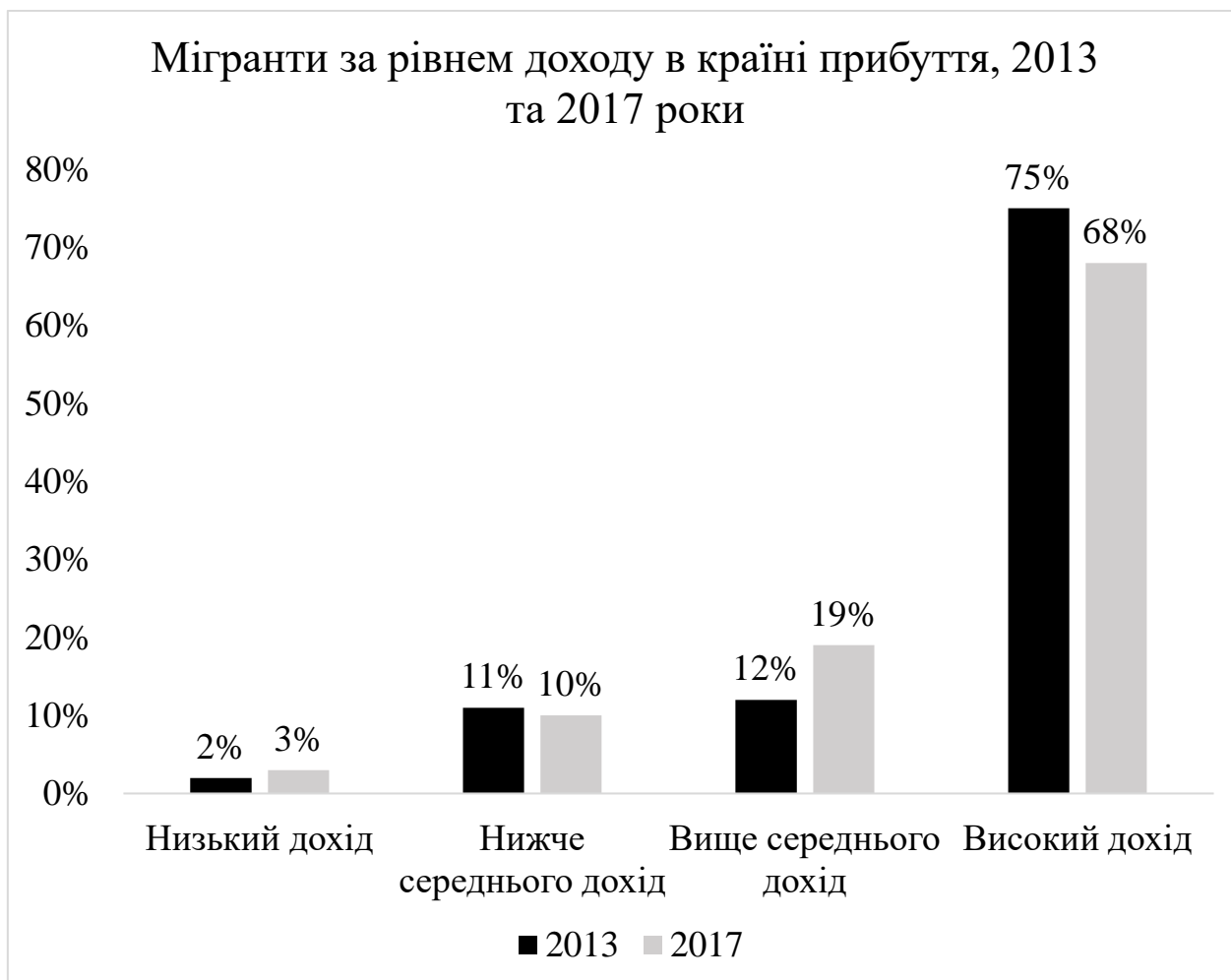
Можемо спостерігати, що у 2017 році відбулася помітна зміна категорії країни призначення; тобто з 2013 по 2017 роки країни з високим рівнем доходу зазнали зниження на 7 відсотків (з 75% до 68%), в той час як країни з рівнем доходу вище середнього спостерігали зростання на 7 відсоткових пунктів (з 12% до 19%) (Рис. 2.3.).

На цей очевидний зсув може вплинути економічне зростання в країнах із середнім рівнем доходу та / або зміна регламенту трудової імміграції у країнах з високим рівнем доходу.

Частка робітників-мігрантів у загальній кількості робочої сили в різних дохідних групах країни була досить невеликою у країнах з низьким рівнем доходу (1,9%), з рівнем доходу нижче середнього (1,4%) та країнах з вище

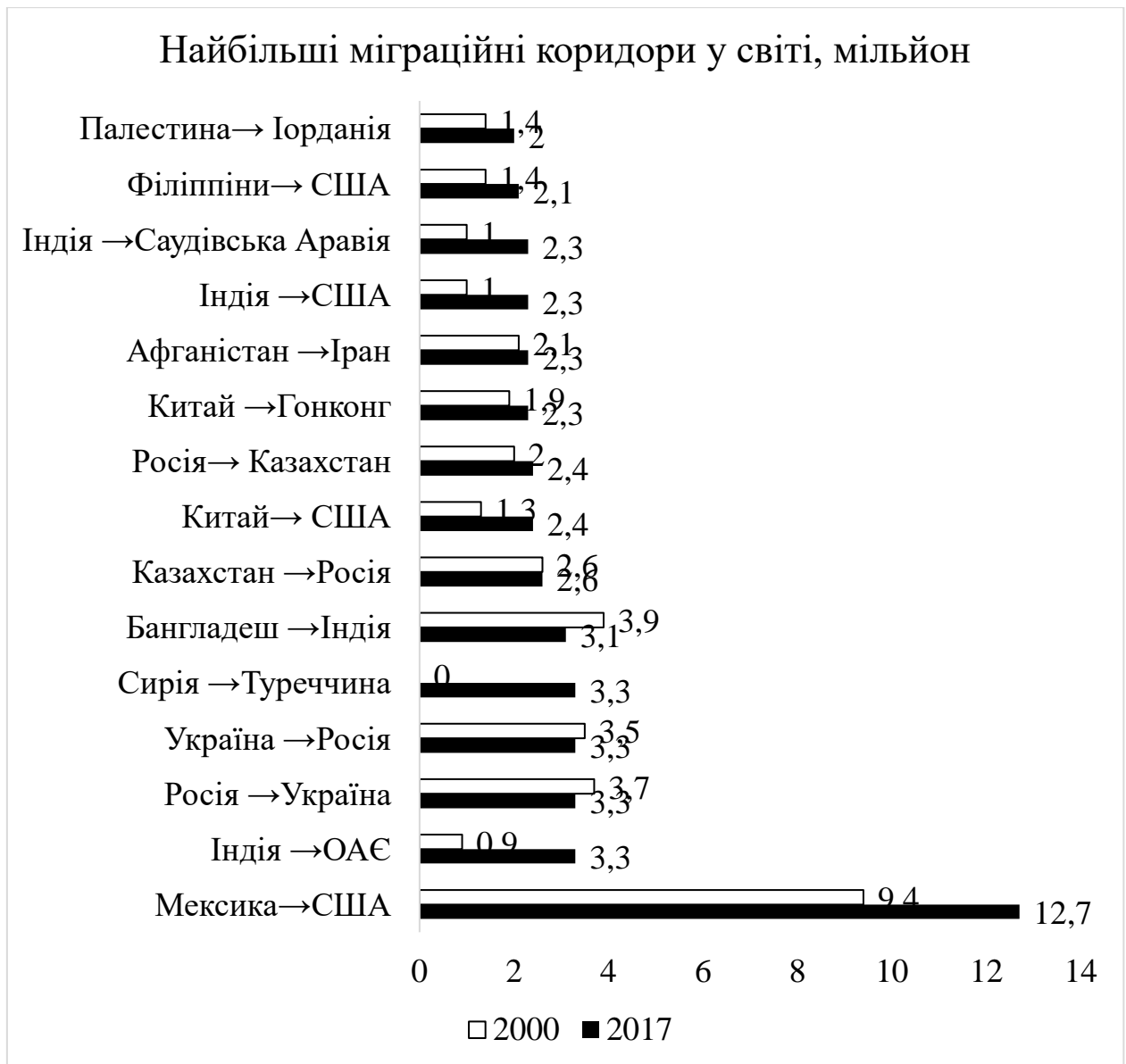
середнього рівнем доходу (2,2%), але значно більша для країн з вище середнього рівнем доходу країни (18,5%).

Рис. 2.3. Мігранти за рівнем доходу в країні прибуття, 2013 та 2017 роки

Джерело: Складено автором на основі [29].

Як ми можемо бачити на рис.2.4. напрями міграції змінюються, порівняно з початком століття. Найбільший міграційний приріст спостерігається між Африкою та Північною Америкою, у період з 2000 по 2017 роки середньорічний темп зростання кількості мігрантів з Африки в США та Канаді становив 4,9 % або 1,5 млн осіб на рік, для порівняння в країнах Азії зростання числа мігрантів з Африки становило в середньому 4,2 % [29].

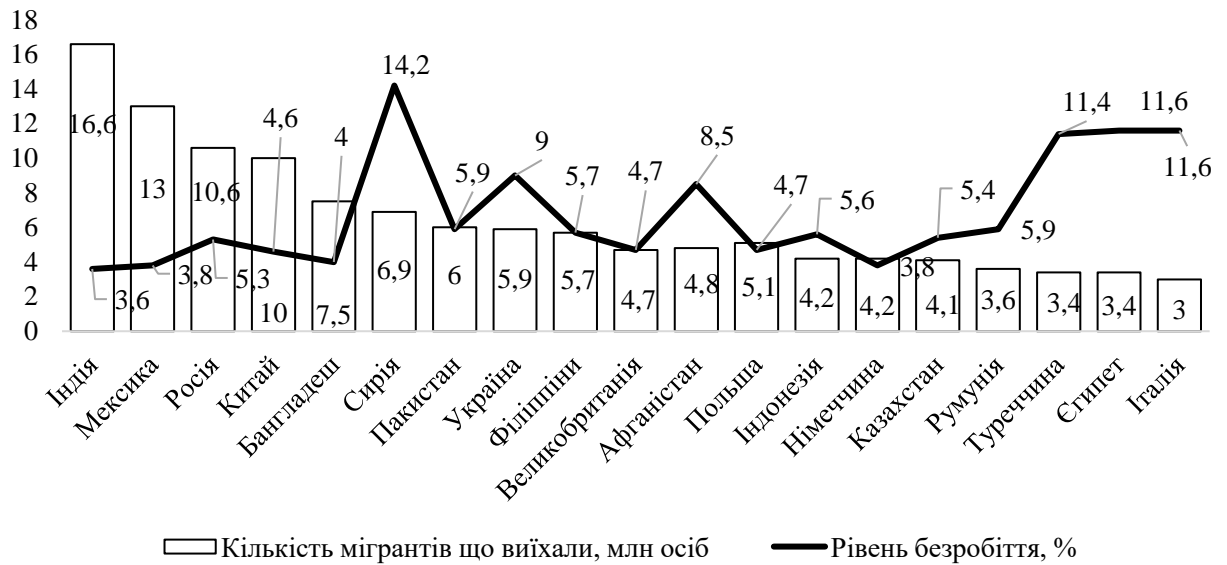

Рис. 2.4. Найбільші міграційні коридори у світі, мільйон

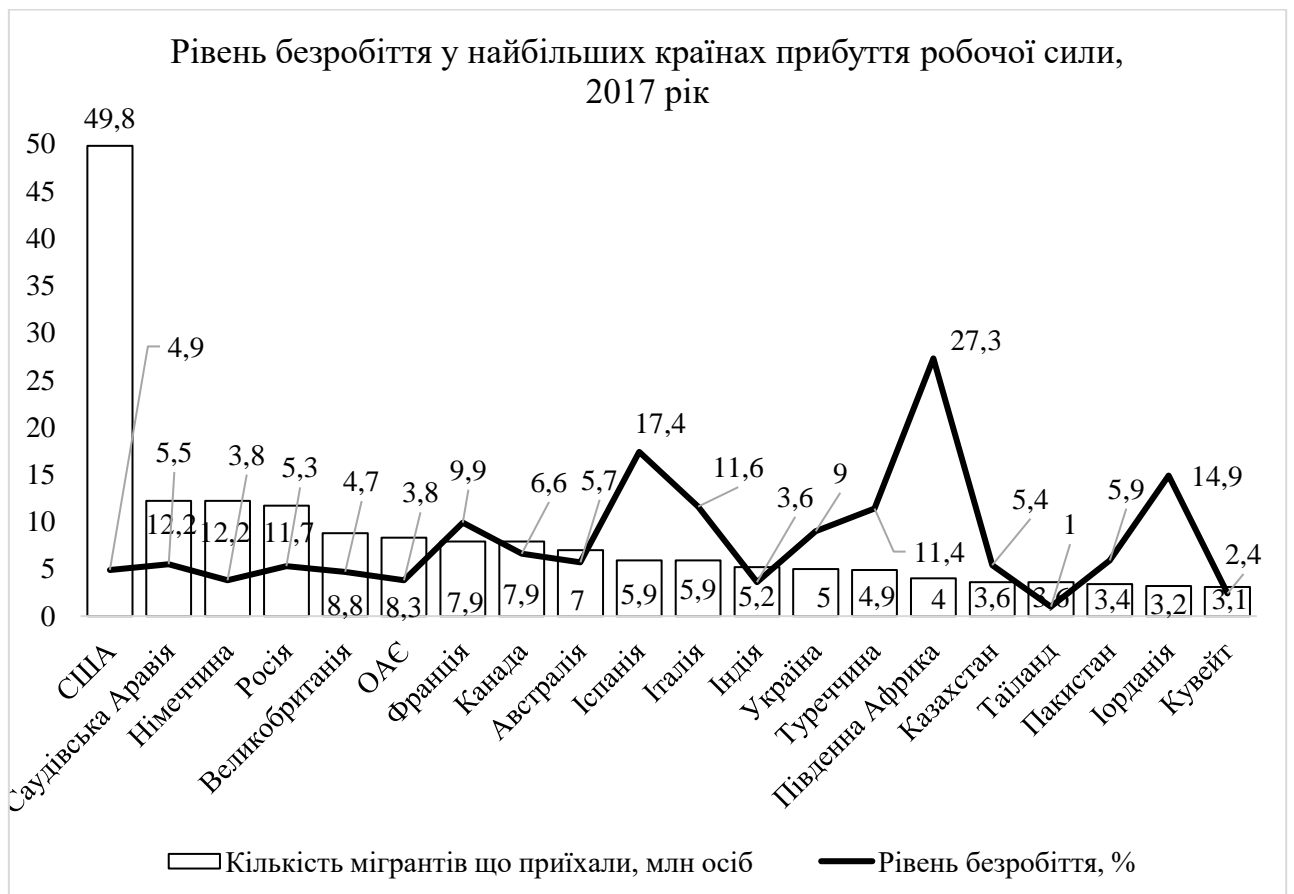
Джерело: Складено автором на основі [29].

Аналіз рівня безробіття у країнах світу, що найбільш активно беруть участь у міграційних процесах свідчить про відсутність прямого взаємозв'язку між рівнем зайнятості та числом міжнародних мігрантів, що підтверджує тезу про комплексність впливу зовнішніх і внутрішніх факторів на вибір мігрантом країни призначення, так, за даними 2017 року у найбільших 5 країнах-донорах та країнах-реципієнтах іноземної робочої сили рівень безробіття знаходився на нормальному рівні і коливався у межах 3 – 6 % (рис. 2.5., рис. 2.6.) [30].

Рівень безробіття у найбільших країнах вибуття робочої сили, 2017 рік

Рис. 2.5. Рівень безробіття у найбільших країнах вибуття робочої сили, 2017 рік
Джерело: Складено автором на основі [30].

Рис. 2.6. Рівень безробіття у найбільших країнах прибуття робочої сили, 2017 рік

Джерело: Складено автором на основі [30].

Поступова зміна статевої структури трудових мігрантів є однією з ключових тенденцій розвитку міграційних процесів, бо раніше якщо жінки мігрували у складі родини, лише як її члени, супроводжуючи чоловіка, то наразі вони в більшості випадків виїжджають самотійно. Це зумовлено підвищенням рівня освіти, розширення ринку праці та загальної емансипації жінок.

Сама природа міграції означає, що її динамізм може бути важко зафіксувати в статистичному плані. Але все ж таки, деякі висновки можна зробити, наприклад, на глобальному рівні ми можемо побачити, що з часом мігранти оселилися в деяких регіонах (таких як Азія) з набагато більшою швидкістю, ніж в інших (таких як Африка та Латинська Америка та Кариби), і ця тенденція, ймовірно, продовжиться. Аналогічно, статистика показує, що працюючі мігранти продовжують тяжіти до регіонів з більшими можливостями, оскільки економіка зростає і розвиваються ринки праці. Отже, досить важливо зрозуміти міграцію в кількісному вимірі так як вона змінюється в усьому світі, враховуючи її значення для держав, місцевих громад та окремих людей.

2.2. Вплив міграційних процесів на економіку України

Як ми вже могли побачити зі світової статистики, представленої у попередньому пункті, Україна активно залучена у міжнародні міграційні процеси, зокрема і формування світового ринку праці. Перш ніж навести статистичні дані та визначити їх вплив на економіку України, хотіли би зазначити, що офіційна статистика, яка реєструє кількість мігрантів, зокрема працюючих, не в повній мірі відображає дійсні масштаби цього явища. Причинами цього є нелегальний перетин кордону та значна неофіційна зайнятість мігрантів.

«Українські дослідники зазначають, що причинами виїзду вітчизняних фахівців на роботу за кордон є збільшення безробіття та вимушена неповна зайнятість, а також висока облікова ставка Національного банку створює значні фінансові ризики для осіб, які хочуть створити власний бізнес, тому і частина

населення прагне відкрити власну справу за готівкові, а не кредитні гроші, що також є однією із причин трудової міграції» [32].

За даними Державної служби статистики України, міграційний рух населення виглядає так:

Таблиця 2.2

Динаміка міграційного руху в Україні, 2002-2019 роки

Рік	Усі потоки міграції			У т.ч. міждержавна міграція		
	Масштаби прибуття	Масштаби вибуття	Сальдо міграції	Масштаби прибуття	Масштаби вибуття	Сальдо міграції
2002	760005	793796	-33791	42473	76264	-33791
2003	762033	786243	-24210	39489	63699	-24210
2004	789379	796994	-7615	38567	46182	-7615
2005	763222	758639	4583	39580	34997	4583
2006	765882	751637	14245	44227	29982	14245
2007	758292	741454	16838	46507	29669	16838
2008	710790	695869	14921	37323	22402	14921
2009	642819	629372	13447	32917	19470	13447
2010	683449	667316	16133	30810	14677	16133
2011	669397	652301	17096	31684	14588	17096
2012	726226	664382	61844	76361	14517	61844
2013	675942	644029	31913	54100	22187	31913
2014	542506	519914	22592	42698	21599	21099
2015	533278	519045	14233	30659	21409	9250
2016	256808	246188	10620	14311	6465	7846
2017	442287	430290	11997	н/д	н/д	н/д
2018	629276	610687	18589	н/д	н/д	н/д
2019	576032	554520	21512	н/д	н/д	н/д

Джерело: Складено автором на основі [33].

Можемо бачити, що починаючи з 2005 року спостерігається додатне сальдо зовнішньої міграції, а з 2012 року – скорочення міграційного приросту

населення, ймовірно через зменшення притоку працівників та зростання обсягів еміграції. Вважаємо за потрібне розрахувати відповідні міграційні показники (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Числові характеристики міждержавної міграції в Україні, 2002-2016 роки

Рік	Чисельність наявного населення, тис. осіб	Коефіцієнт прибуття, ‰	Коефіцієнт вибуття, ‰	Валова міграція, тис. осіб	Коефіцієнт міграційного обороту, ‰	Результативність міграції
2002	48457,1	0,88	1,57	118,74	2,45	1,80
2003	48003,5	0,82	1,33	103,19	2,15	1,61
2004	47622,4	0,81	0,97	84,75	1,78	1,20
2005	47280,8	0,84	0,74	74,58	1,58	0,88
2006	46929,5	0,94	0,64	74,21	1,58	0,68
2007	46646,0	1,00	0,64	76,18	1,63	0,64
2008	46372,7	0,80	0,48	59,73	1,29	0,60
2009	46143,7	0,71	0,42	52,39	1,14	0,59
2010	45962,9	0,67	0,32	45,49	0,99	0,48
2011	45778,5	0,69	0,32	46,27	1,01	0,46
2012	45633,6	1,67	0,32	90,88	1,99	0,19
2013	45553,0	1,19	0,49	76,29	1,67	0,41
2014	45426,2	0,94	0,48	64,30	1,42	0,51
2015	42929,3	0,71	0,50	52,07	1,21	0,70
2016	42760,5	0,33	0,15	20,78	0,49	0,45

Джерело: Складено автором на основі [33].

Відповідно до наведених вище показників, можемо зробити висновок, що зменшується показник валової міграції протягом 2012-2016 років, що вказує на зменшення прибуття мігрантів, на що ще раз вказує коефіцієнт прибуття, що

свідчить про непривабливість соціально-економічно становища України для іноземців; показник результативності становить менше одиниці, що вказує на те, що кількість прибулих осіб переважає над вибулими. Отже, цей статистичний аналіз дозволяє зробити висновок, що протягом 2012-2016 років відбувається значне скорочення участі України в міграційних процесах.

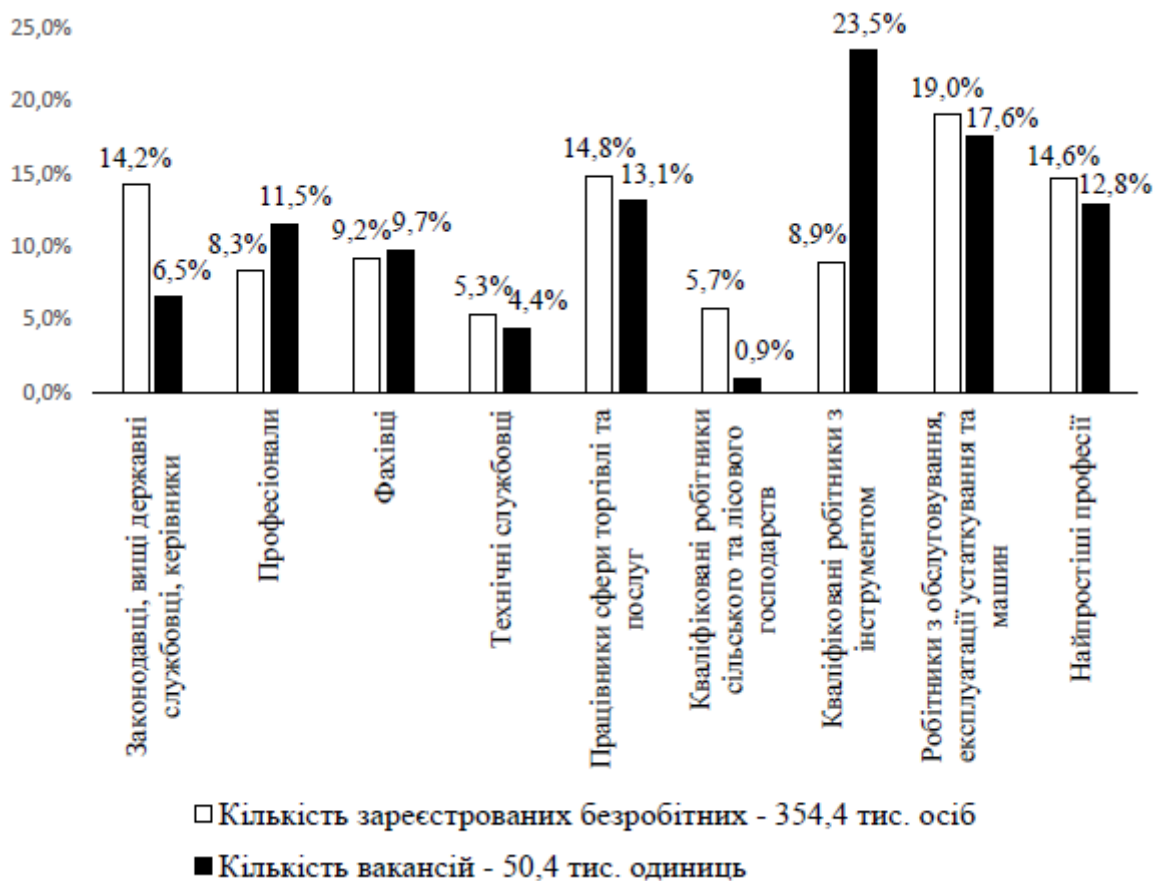
Фінансові перекази мігрантів з-за кордону до України спричиняють значний вплив на соціально-економічний розвиток країни. Зі звіту Міжнародної організації з міграції в Україні, грошові перекази мають, істотний позитивний вплив на загальний бюджет домогосподарств, до яких належать трудові мігранти, що переказують гроші, забезпечуючи в такий спосіб основне джерело доходу середнього бюджету домогосподарства; грошові перекази становлять майже 50% бюджету тих домогосподарств, що отримують грошові перекази [34]. Це означає, що перекази коштів трудових мігрантів становить значний вплив на економіку України.

У статистиці платіжного балансу Національного банку України приватні грошові перекази визначаються як міжнародні перекази та потоки ресурсів до домогосподарств, що надходять з інших країн та головним чином пов'язані з тимчасовою або постійною міграцією населення: за оновленими в 2019 році даними, лише за минулий рік обсяги приватних грошових переказів з-за кордону в Україну від заробітчач становили приблизно 9,3 млрд доларів; ця сума у понад п'ять разів перевищує прямі іноземні інвестиції того ж року, які Нацбанк оцінив у 1,8 млрд доларів [35].

Незважаючи на значні грошові перекази з боку мігрантів, потрібно врахувати витрати України, понесені на освіту та підготовку фахівця з вищою освітою. На думку О. Шоколо, втрати України від виїзду лише науковців і висококваліфікованих спеціалістів становлять понад 1 млрд дол. на рік [36]. Тому можна вважати грошові перекази заробітчач певною компенсацією витрат на освіту країни і не доречно вважати чинником розвитку економіки країни.

Продовжуючи окреслювати вплив міграції на економіку країни, необхідно зазначити, що позитивним наслідком є зменшення напруги на ринку праці

водночас із зменшенням дефіциту працівників в приймаючій країні. Аналіз структури безробіття серед професійних груп показав, що наразі в Україні пропозиція робочих місць є меншою за попит (Рис. 2.7.)

Рис. 2.7. Кількість зареєстрованих безробітних та кількість вакансій в Україні, станом на 1 січня 2018 року, тис. осіб

Джерело: Складено автором на основі [30].

Аналізуючи цю ситуацію, можемо спостерігати значний дисбаланс між особами, що мають вищу освіту та вакансіями з відповідною кваліфікацією, що можливо зумовлено недосконалою системою фахової підготовки.

Ще один негативний вплив, як зазначається в інфляційному звіті НБУ 2019 році, проявляється в вигляді збільшення інфляції та сповільнення економічного зростання при зростанні трудової міграції. Найбільше від трудової міграції страждають будівництво, промисловість, сільське господарство, транспорт та зв'язок [39]. Також у міжнародному інформаційному агентстві Bloomberg зазначається, що через конкуренцію за робочу силу з польськими та словацькими

компаніями, український виробник змушений підвищувати заробітні плати, що знижує конкурентоспроможність їхньої продукції на світовому ринку [40].

Значні побоювання виникають, говорячи про пенсійну систему, адже за державною статистикою, в Україні до 2030 року на того, хто працює, припадатиме два пенсіонери, і, якщо трудові мігранти платитимуть податки за кордоном, держава буде просто не в змозі виконувати свої соціальні зобов'язання [35].

Оцінюючи загальну на даний момент ситуацію, пов'язану з трудовою міграцією та її впливом на стабільність економіки України, можемо зробити висновок, що трудова міграція є якщо не головним, тоді одним з головних чинників впливу на економіку країни як з негативною сторони: витрачаючи на освіту, втрачаючи кваліфіковані кадри, ускладнюючи конкуренцію для українських виробників, підриваючи соціальні обов'язки держави, та спряючи економічному сповільненню; так і з позитивної сторони: надаючи фінансову підтримку, тим самим утримуючи велику кількість домогосподарств, улаштовуючи конкуренцію на українському ринку.

2.3. Аналіз студентської трудової міграції в Україні

Один з аспектів, що стимулює міграційні процеси є глобалізація сфери освіти, яка проявляється в уніфікацією освітніх стандартів і програм, договорами між університетами, програмами мобільності, міжнародними стажуваннями, наданням стипендій і грантів та іншими процесами, які зробилися можливими завдяки інтеграційним процесам країн.

На сьогоднішній день, в умовах посилення євроінтеграції та відкриття безвізового режиму, Україна стала ще більшим учасником міграційних процесів і все частіше серед людей, які мігрують є молодь. Однак не можна сказати, що це є непомітним для держави, скоріше навпаки, в умовах все більшої нестачі робочих місць, яка негативно впливає на економічне зростання та на кількість

інвестицій в Україні, ця проблема є нагальною, бо легко може вилитися в загрозу національній безпеці держави.

У той час, ми можемо розглядати міграцію студентів не як міграцію науково-технічного кваліфікованого персоналу, а лише як зумовлюючий чинник [41]. Тенденція свідчить, що студенти прагнуть мігрувати з України ще під час навчання, а також після бакалаврату чи магістратури і отримувати ступінь за кордоном [42].

Якщо проаналізувати напрями, за якими українські студенти навчаються за кордоном, то бачимо, що в основному переважають філологічні спеціальності, такі як соціальні науки, філологія, суспільні науки (Додаток А).

Станом на 2018 рік статистика налічувала 77 219 українських студентів, які навчаються за кордоном, і ми можемо спостерігати, що цей тренд стрімко зростає, тож можемо припустити, що буде відбуватися подальше зростання (Рис 2.8).

Рис. 2.8. Зростання кількості українців в закордонних університетах 2009-2018 роки

Джерело: Складено автором на основі [30].

Можемо бачити, що динаміка зростання з 2009 по 2015 роки склала 129%, порівнюючи два останні роки можна сказати що приріст складає 29% або ж 13 266 осіб [43]. Також необхідно відмітити, що близько 2/3 цього приросту склали українці, які навчаються в польських університетах з 14 951 до 22 833 особи [43].

За наявними даними Інституту статистики ЮНЕСКО у 2015 році вперше за попередні десять років та кількість українських студентів, перевищила число іноземних громадян, які приїжджають на навчання в Україну, і, як можемо бачити, ця тенденція зберігається у наступних роках та починає зростати (табл. 2.4).

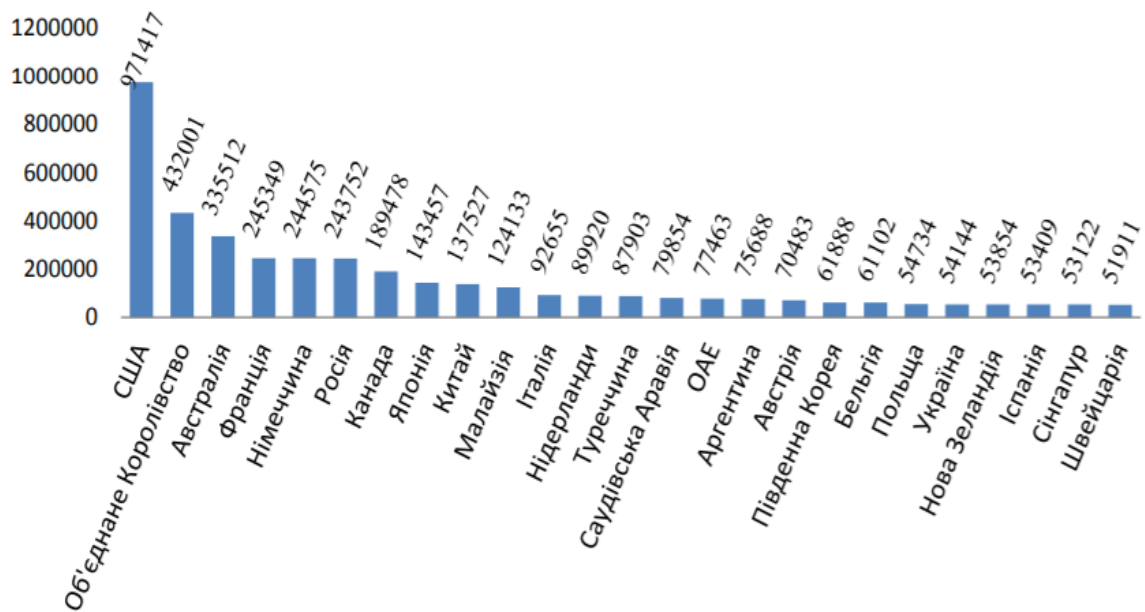
Таблиця 2.4

Міжнародна мобільність студентів в Україні у 2013-2018 роках

Індикатор	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Кількість студентів з України, які навчаються за кордоном, осіб	37216	42530	49966	68295	77263	77219
Кількість іноземних студентів в Україні, осіб	43609	49686	60037	57583	54144	52768
Чистий потік міжнародної мобільності студентів	6393	7156	10071	-10712	-23119	-24451

Джерело: Складено автором на основі [46].

Це пояснюється тим, що Україна, незважаючи на військові дії в середині країни та економічні проблеми, все ж таки продовжує залишатися країною привабливою для навчання серед іноземців, потрапляючи у топ-25 країн з найбільшою кількістю іноземних студентів (рис. 2.9.).

Рис. 2.9. Топ-25 країн-експортерів освітніх послуг за кількістю іноземних студентів у 2016 році, осіб

Джерело: Складено автором на основі [46].

Аналізуючи літературу та дані по освітньої міграції українців, може бути виділено два потенційні мотиви міграції та окреслено заходи з політики, які спрямовані на зменшення негативного впливу міграції в кожному випадку:

1. Міграція відбувається через прагнення студентами здобути навички та знання, які вони не можуть здобути в Україні. В такому випадку, державна політика має бути направлена на заохочення українських освітніх мігрантів до повернення на Батьківщину, а також ефективне використання здобутого людського капіталу.

2. Студенти, які мігрували за кордон для навчання з метою залишитися там на постійне проживання, але повернулися на Батьківщину, бо мали неуспішний досвід. В такому випадку, державі слід сприяти створенню більш якісних робочих місць [43].

Наразі в Україні майже не існує подібних досліджень, а ті які є вже застарілі та неактуальні, проте більш детальне вивчення студентської міграції в Україні, дозволить розробити певні заходи державної політики, які знизять негативний вплив процесу «відтоку мізків», залучать значні інвестиції до економіки, а також реформують саму систему освіти та науки.

Висновки до розділу 2

У розділі 2 наведений статистичний аналіз даних міграційних процесів в світі та визначені основні проблеми, пов'язані з міграцією (підрозділ 2.1); проведено огляд та аналіз статистичних даних в міграційних процесів в Україні і визначено як негативний так і позитивний вплив на економіку країни (підрозділ 2.2); виокремлено освітню міграцію як один з основних видів та проаналізовану наявну статистику студентської міграції (підрозділ 2.3).

Наразі можемо зробити висновки щодо того, що міграція рушійна сила глобалізації, цей процес активно розвивається у світі і з кожним роком стає дедалі більшим, з'являються нові форми, нові причини та нові наслідки для країн. Завдяки статистичному аналізу ми простежили як змінювалися напрями міграції, причини, вимоги до робочої сили, трансформація масштабів структури зайнятості.

Аналіз статистичних даних в Україні, показав що трудова міграція є якщо не головним, тоді одним з головних чинників впливу на економіку країни як з негативною сторони: витрачаючи на освіту, втрачаючи кваліфіковані кадри, ускладнюючи конкуренцію для українських виробників, підриваючи соціальні обов'язки держави, та спряючи економічному сповільнено; так і з позитивної сторони: надаючи фінансову підтримку, тим самим утримуючи велику кількість домогосподарств, ослаблюючи конкуренцію на українському ринку.

Визначено вплив глобалізації на світовий ринок праці, зокрема на міграцію кваліфікованих кадрів та освітню міграцію у вигляді міграції студентів. Студентська міграція є умовним початковим етапом трудової міграції, однак саме вона в більшій мірі спричиняє «відтік мізків», від чого сильно страждає розвиток економіки та країни в цілому. Наразі в Україні дуже мало досліджень проведено на цю тему, тому вважаємо що необхідне подальше вивчення саме цього аспекту міграції.

РОЗДІЛ 3 НАСЛІДКИ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

3.1. Міжнародний досвід регулювання міграції

В попередньому розділі були окреслені проблеми, з якими стикається країна при значних міграційних потоках, тому вважаємо за доречне описати яким чином держава має реагувати на міграцію та контролювати міграційні процеси. Також через розширення Європейського Союзу, світової економічної кризи, гостре питання працевлаштування та зростаючої кількості біженців через військові конфлікти посилило питання регулювання міграційних процесів.

За означенням державна міграційна політика це фактично певні економічні, політичні та соціальні заходи, які здійснює держава в напрямку регулювання міграційних процесів. В основному вона формується за такими основними принципами:

- забезпечення кожному, хто на законних підставах перебуває на території країни, свободи пересування, вибору місця проживання, права вільно залишати територію, за винятком обмежень, встановлених законодавством;
- забезпечення державної безпеки та національних інтересів, а також загальнодержавних підходів у проведенні міграційної політики;
- захист прав і свобод та законних інтересів громадян, іноземців і осіб без громадянства, недопустимість створення для них безпідставних пільг чи переваг, які б ставили їх у привілейоване становище порівняно з громадянами країни;
- недопущення будь-яких проявів дискримінації, забезпечення умов для реалізації мігрантами своїх прав, свобод і законних інтересів, а також виконання обов'язків, передбачених законодавством;

- запобігання масовим стихійним та нерегульованим процесам міграції населення як усередині країни, так і за її межі шляхом створення спеціальних державних соціально-економічних та національно-культурних програм, які базуються на науковому прогнозі міграційного потенціалу, напрямків міграційних потоків з урахуванням сучасної та передбачуваної соціально-економічної і суспільно-політичної ситуації;
- протидія незаконній міграції, працевлаштуванню мігрантів і торгівлі людьми;
- взаємодія та координація діяльності органів виконавчої влади і громадських організацій у сфері міграції на державному та міжнародному рівнях;
- рівноправне співробітництво країни з державами-партнерами з питань міграційних процесів шляхом підтримання взаємовигідної співпраці за загальновизнаними принципами та нормами міжнародного права [45].

Доречним при освітленні міграційної політики є аналіз світового досвіду, адже в таких країнах-лідерах як США, Канада, Австралія, Ізраїль та інші, мігранти примножили національне багатство та побудували економіку цих країн, за рахунок інтелектуального та фізичного потенціалу іммігрантів. Відповідно до внутрішнього економічного стану кожної країни, вона розробляє власні заходи щодо регулювання міграційних процесів, які можуть залежить від багатьох факторів, таких як частка трансферних коштів, кількість робочих місць, перенасиченість ринку, попиту на іноземну робочу силу, кількість нелегальних мігрантів та інші.

У багатьох країнах, зокрема розвинених, регулювання міграційних процесів здійснюється переважно за допомогою застосування адміністративно-правових і контрольних інструментів, спрямованих на кількісне обмеження міграції, регулювання її обсягів і структури міграційних потоків, серед яких:

- візовий режим;
- процедури міграційного контролю;
- вимоги до суб'єктів трудової міграції і до посередників;

- заборони;
- введення еміграційних квот;
- визначення статусу іноземців;
- встановлювання співвідношення між іноземними та вітчизняними робочими;
- заборона іноземцям займатися певними видами діяльності;
- перерозподіл фінансових ресурсів серед певних сегментів ринку [47].

На світовому рівні регулювання здійснюється міжнародними організаціями, зокрема у рамках ООН, що включає у себе розробку та прийняття міжнародних договорів у сфері трудових відносин.

Така діяльність здійснюється, насамперед, Міжнародною організацією праці – МОП, яка є спеціалізованою й практично автономною структурою ООН, і налічує 170 держав-членів [44]. МОП було ініційовано розробку та ухвалення більше 350 документів (конвенцій і рекомендацій), що регламентують різні аспекти переміщення, працевлаштування та соціального захисту різних категорій працюючих, в тому числі, мігрантів; документи МОП мають рекомендаційний характер, але їх виконання стає для держави обов'язковим у разі приєднання її до тієї чи іншої конвенції [44].

Згідно міжнародним принципам регулювання міграції, можемо помітити, що в основному вони направлені саме до функцій контролю та охорони правопорядку, і майже не включає питання трудової мобільності та економічні показники. Також, нажаль, в багатьох випадків робочі місця, які займають мігранти у приймаючої країні є досить низькооплачуваними та необхідними для держави, тож незважаючи на загострене питання регулювання міграції, робота мігрантів залишається невпорядкованою.

Наразі, практика здійснення заходів щодо стимулювання рееміграції свідчить про їхню низьку ефективність: головна причина цього явища полягає в тому, що країни масової еміграції сьогодні не зацікавлені у поверненні своїх емігрантів на батьківщину, більш того, країни-донори часто створюють пільгові умови для емігрантів, надаючи їм, наприклад, можливість отримувати високі проценти на внески в іноземній валюті у вітчизняних банках [44].

Зважаючи на досить тісні взаємовідносини з Європейським Союзом та введення безвізового режиму, нагальним є питання регулювання міграційних потоків до ЄС, а також програми заохочення повернення на Батьківщину. Для цього пропонується введення певних соціально-економічних заходів в Україні:

- надання фінансової допомоги для забезпечення доступу реемігрантів до професійного навчання або перепідготовки, а також до бізнес-курсів для бажаючих відкрити власну справу;
- впровадження державної системи кредитування реемігрантів, які бажають відкрити власну справу в Україні;
- встановлення податкових пільг для тих реемігрантів, які вкладають зароблені за кордоном кошти у відкриття власного бізнесу в Україні;
- скасування митних зборів на ввезення мігрантами обладнання з країн ЄС з метою створення власного бізнесу в Україні;
- розробка і впровадження на основі часткового фінансування спільних з країнами ЄС проектів добровільного повернення та реінтеграції мігрантів на батьківщину [48].

Отже, державна міграційна політика є дуже важливим процесом, яка здійснюється для регулювання міграційних процесів, щоб нівелювати негативні наслідки міграції та посилити позитивні.

3.2. Моделювання сучасного стану міграції на прикладі міжнародної студентської міграції

Як вже було зазначено, ми виокремили студентську міграцію як один з рушійних чинників розвитку трудової міграції та «відтіку мізків», що спричиняє багато негативних чинників, які суттєво впливають на економіку України.

Через потребу в кваліфікованих кадрах питання міграції досліджується в різних сферах, включаючи вищу освіту в університетах. Тому ми вирішили дослідити, що саме впливає на прийняття рішення студентів одного з провідних вищих навчальних закладів мігрувати.

Зважаючи на високі посади випускників Національного університету Києво-Могилянської Академії (НаУКМА) в Україні, можемо припустити, що студенти НаУКМА будуть створювати майбутню цінність для України. Для розвитку країни важливо зберегти інтелектуальні ресурси в Україні, тому важливо дослідити настрої студентів НаУКМА щодо міграції.

Також вибір університету виправдовується тим, що саме студенти НаУКМА найчастіше їздять по міжнародній програмі ERASMUS+, яка дають можливість подорожувати за кордон та отримувати досвід життя та навчання за кордоном. Як результат, студенти стають більш мобільними і швидше мігрують після закінчення навчання.

Відповідно наведеного, ми розглядаємо можливість визначення причинності міграційних настроїв студентів НаУКМА, адже існує тенденція відтоку мізків серед зайнятого населення, тому наша мотивація полягає у визначенні впливу кар'єрних планів студентів на їхні міграційні рішення.

Побудовано логістичну регресію на основі даних, зібраних в ході опитування, проведеного в листопаді 2019 року (Додаток Б).

В опитуванні взяли участь 493 студента. База даних була зібрана шляхом проведення анкетування серед студентів; поширення анкети проходило через соціальні мережі, а також через електронні пошти.

В результаті опитування було складено портрет типового представника вибірки. Що стосується гендерного складу, то представниці жіночої статі склали 68,8% всіх опитаних. 62,5% опитаних студентів навчаються на місцях з державним фінансуванням. Що стосується умов проживання, 57% в даний час проживають з батьками, 22,1% - у гуртожитках. Оцінюючи своє матеріальне становище, 67,2% студентів визначили рівень достатку своєї сім'ї як вище середнього. У 74,4% респондентів обоє батьків мають закінченою вищою освітою.

Менше половини опитаних - студенти останніх курсів бакалаврату або магістри. З метою проведення регресійного аналізу рівні освіти студентів були згруповані в три блоки: в перший блок увійшли 1-2 курс бакалаврату, до другого

блоку увійшли випускні і передвипускні курси (бакалаврат 3-4 курс), і нарешті в третій блок були віднесені 1 і 2 курси магістратури.

Розподіл по факультетам виглядає наступним чином (Рис. 3.1.):

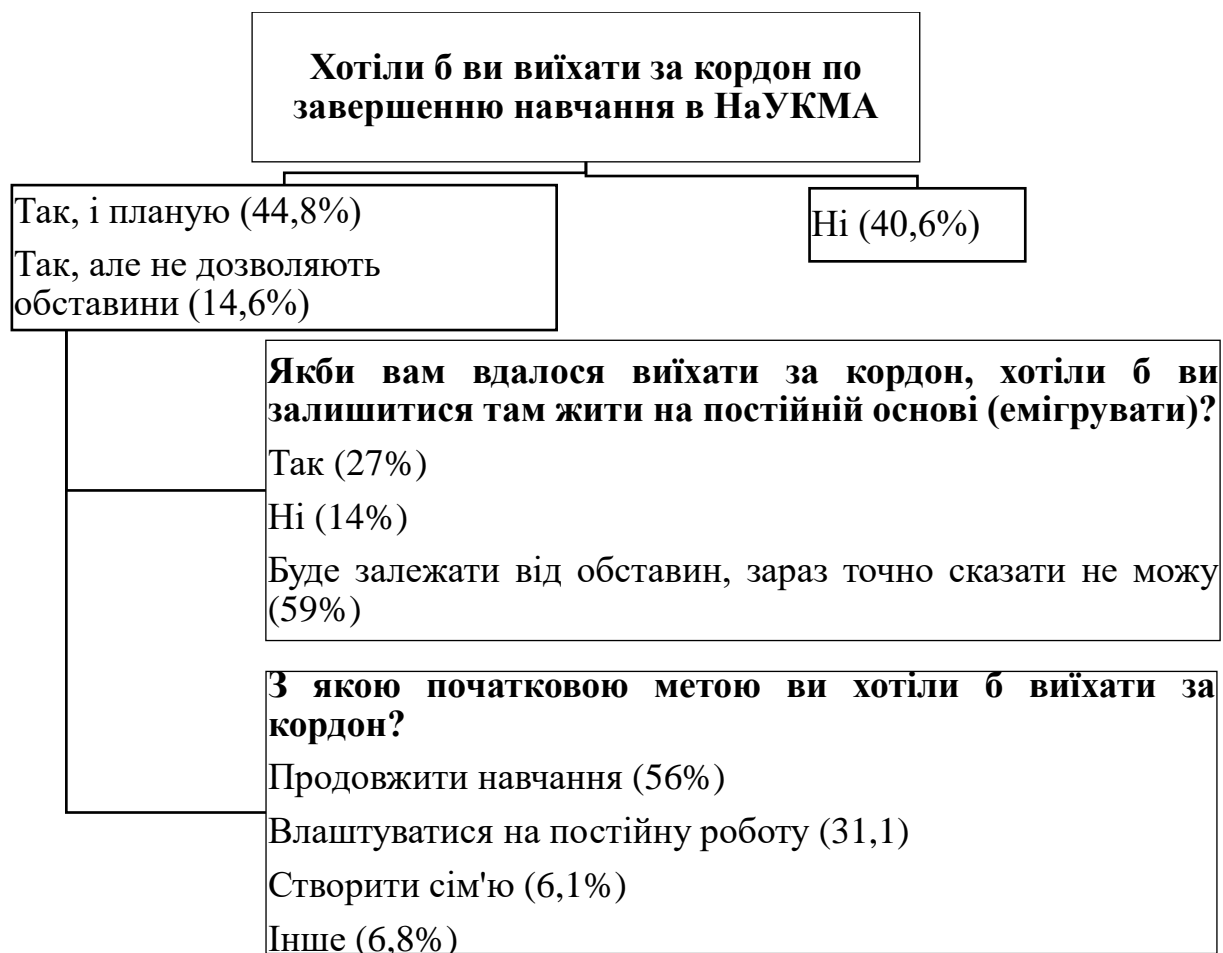
Рис. 3.1. Розгалуження студентів по факультетам

Джерело: Складено автором на основі проведеного аналізу.

Основна частина опитування заключала виявлення міграційних настроїв, за наступною схемою (Таблиця 3.1):

Таблиця 3.1

Схема відповідей студентів щодо міграційних настроїв

Джерело: Складено автором на основі проведеного аналізу.

З метою виявлення факторів, що впливають на міграційні плани студентів, автором були висунуті наступні гіпотези, які перевірялися із застосуванням методів регресійного аналізу:

1. Гіпотеза 1. Міграційні плани студентів корелюють з напрямком одержуваного ними освіти. Вважається, що студенти певних спеціальностей більш схильні до міграції за кордон, такі спеціальності як інформатика чи економічні науки.
2. Гіпотеза 2. Міграційні плани студентів корелюють з кар'єрними планами студентів. Передбачається, що міграційні плани можуть корелювати з вибраними кар'єрними напрямками.
3. Гіпотеза 3. Наявність досвіду тривалого проживання за кордоном позитивно позначається на міграційних планах студентів. Передбачається, що у студентів, у яких присутній досвід довгострокового (більше 1 місяця) проживання за кордоном, більш схильні до планування міграції за кордон.

4. Гіпотеза 4. Міграційні плани студентів корелюють з освітнім ступенем, на якому вони знаходяться. Перевіряється гіпотеза про те, що студенти молодших курсів будуть менш схильні мати міграційні плани, бо саме на останніх курсах студенти починають замислюватися о питаннях подальшого навчання чи праці.

З метою перевірки гіпотези про фактори, що впливають на бажання студента виїхати за кордон після закінчення навчання, в статистичному пакеті R була побудована логістична регресія. Логістична регресія була обрана, тому що пояснювальна змінна є бінарною. Логістична модель оцінює ймовірність того, що залежна змінна прийме значення 1. У наведеній нижче регресії залежної змінної є бінарна змінна, тобто приймає значення тільки 0 та 1, в яких кодуються відповіді «так» чи «ні», яка представляє собою результати відповіді на питання: «Хотіли б Ви виїхати за кордон по завершенню навчання в НаУКМА?». При цьому під значенням 1 був закодований відповідь «Так, і планую», а під значенням 0 - відповіді «Ні» і «Так, але не дозволяють обставини». Визначається Y таким чином:

$$Y = X_i'b + E, \quad (3.1)$$

де, Y – залежна змінна;

X_i – незалежна i -та змінна;

b – коефіцієнт при незалежній змінній;

E - фактори, що впливають на залежну змінну, але не були включені в модель.

Міграція студента відображується як y_i і є незалежною змінною, а відповідно залежна змінна, x_i , яка відображає певний набір заданих характеристик, які ймовірно можуть повпливати на незалежну змінну. Загальне відношення цих двох змінних можна описати таким рівнянням:

$$P(y = 1) = \frac{\exp(x_i'\beta)}{\exp(x_i'\beta)+1}, \quad (3.2)$$

де, $P(y=1)$ – вірогідність, що залежна змінна дорівнює одиниці;

$\exp(x_i'\beta)$ – експонента від коефіцієнта при незалежній змінній.

За своєю суттю, y_i приймає тільки позитивні та дискретні значення, $y_i = 0, 1, 2, 3 \dots$. Для того щоб ця умова виконувалась ми припускаємо, що функціональна форма взаємозв'язку між очікуваним значенням y_i та заданих x_i , є експоненціальна:

$$E(y_i|x_i) = e^{x_i'\beta}, \quad (3.3)$$

де, $E(y_i|x_i)$ – математичне очікування від очікуваним значенням y_i та заданих x_i ;

$\exp(x_i'\beta)$ – експонента від коефіцієнта при незалежної змінної.

Рівняння корисності для Y виглядає таким чином:

$$Y^* = U1 - U2, \quad (3.4)$$

де Y^* - латентна залежна змінна;

$U1$ - корисність міграції;

$U2$ - корисність не міграції, перебування в Україні.

Рішення про міграцію чи ні залежить від того, чи більша корисність міграції, ніж корисність не міграції:

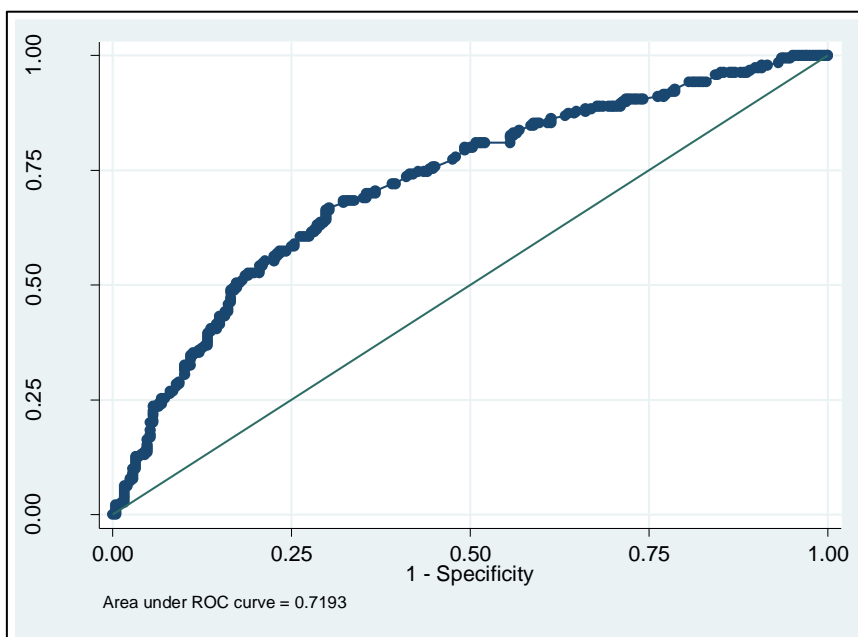
1. Якщо $Y^* > 0$, то $Y = 1$ і студент вирішує мігрувати.
2. Якщо $Y^* \leq 0$, то $Y = 0$ і студент вирішує не мігрувати.

Змінна "female" є Дамі-змінної для статі респондентів. Далі йде послідовність з шести Дамі-змінних, що відповідають різним факультетів, як опущеною змінної був обраний блок гуманітарних факультетів. Змінна "gra" є безперервною і позначає середній бал респондента. За нею йде набір з п'яти Дамі-змінних, які відображають різні напрямки кар'єрних устремлінь студентів. Зокрема, "NKO" позначає вибір кар'єри в некомерційних організаціях, "GOS" - кар'єра в державному секторі, "Science" - бажання студента побудувати кар'єру в академічному середовищі, "Entrepren" - створити власний бізнес, "Office" - працювати в якості найманого працівника в бізнес сфері. Нарешті, змінна "int_expert1" є бінарної змінної позначає наявність або відсутність довгострокового (більше одного місяця) досвіду проживання за кордоном, а під змінною "_year" закодована освітня щабель, на якій знаходиться респондент.

Загальна кількість змінних наведена нижче:

- Y - "Ви збираєтеся поїхати за кордон після закінчення навчання?"
- X1 - Рік навчання (Дамі-змінна)
- X2 - Факультет (Дамі-змінна)
- X3 - Майбутня кар'єра (Дамі-змінна)
- X4 - «Ви коли-небудь думали про міграцію з України?» (Бінарна)
- X5 - Багаторічний досвід життя за кордоном (Бінарна)
- X6 - Цілі міграції (Ціле число)
- X7 - Постійне проживання за кордоном (Дамі-змінна)
- X8 - Вплив близьких людей (Ціле число)
- X9 - Політичне залучення (Дамі-змінна)
- X10 - Форма навчання (контракт / бюджет) (Дамі-змінна)
- X11 - Тип проживання (Дамі-змінна)
- X12 - Сімейне багатство (Дамі-змінна)
- X13 - Вища освіта батьків (Дамі-змінна)
- X14 – Середній бал (Дамі-змінна)

Під час перевірки якості моделі було виявлено, що її передбачувана сила становить 72% (Рис 3.2., 3.3.). Також p-values та confidence intervals представлені у Додатку В.

Рис. 3.2. Передбачувана сила моделі

Джерело: Складено автором на основі проведеного аналізу.

```
. estat classification
```

Logistic model for ABROAD

Classified	True		Total
	D	~D	
+	94	97	191
-	96	206	302
Total	190	303	493

Classified + if predicted Pr(D) >= .5
True D defined as ABROAD != 0

Sensitivity	Pr(+ D)	49.47%
Specificity	Pr(- ~D)	83.06%
Positive predictive value	Pr(D +)	69.12%
Negative predictive value	Pr(~D -)	68.21%
False + rate for true ~D	Pr(+ ~D)	16.94%
False - rate for true D	Pr(- D)	50.53%
False + rate for classified +	Pr(~D +)	30.88%
False - rate for classified -	Pr(D -)	31.79%
Correctly classified		68.49%

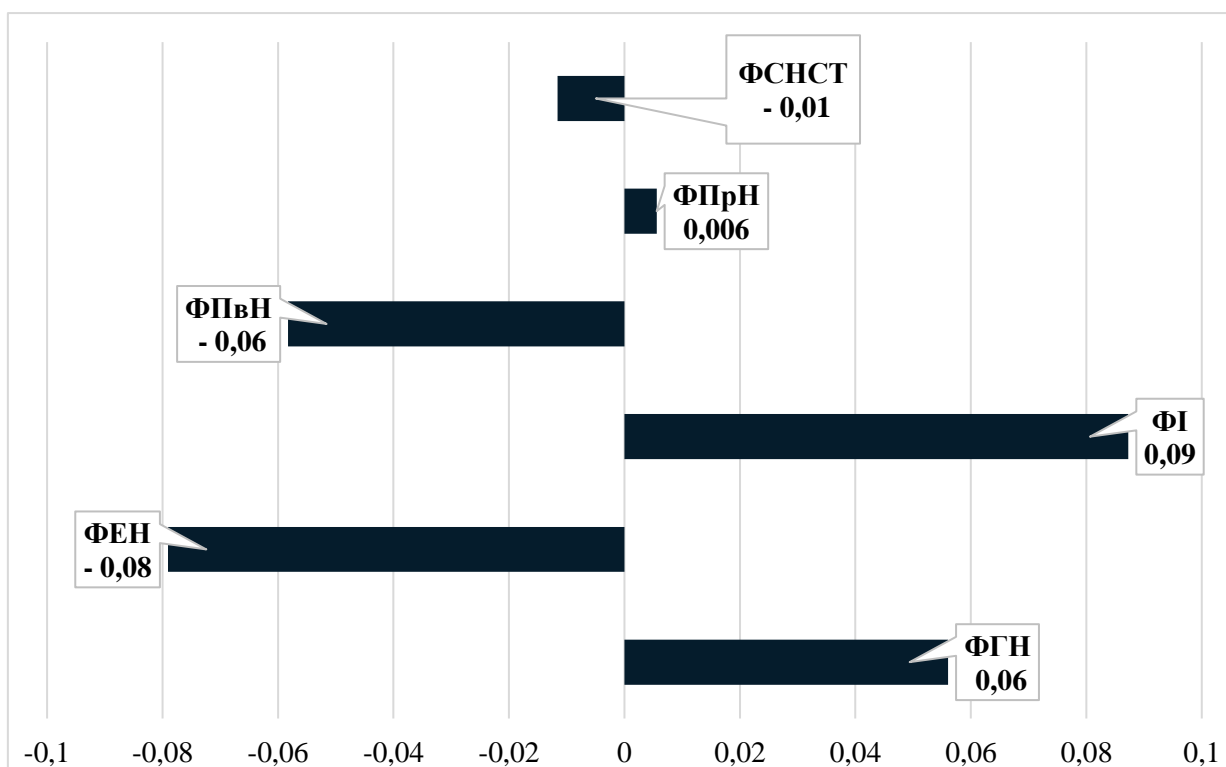
Рис. 3.3. Передбачувана сила моделі

Джерело: Складено автором на основі проведеного аналізу.

Гіпотеза 1. Міграційні плани студентів корелюють з напрямком одержуваного ними освіти. Значимість коефіцієнта при певному факультету означає, що для цього факультету ймовірність міграційних планів достовірно вище, ніж в середньому по вибірці. Виходячи з отриманих результатів регресії, а також граничних ефектів, можемо зробити висновок що гіпотеза не справджується (Рис.3.4.):

- Факультет економічних наук (ФЕН): -0,08
- Факультет природознавчих наук (ФПрН): 0,006
- Факультет правничих наук (ФПвН): -0,06
- Факультет соціальних наук та соціальних технологій (ФСНСТ): -0,01
- Факультет інформатики (ФІ): 0,09
- Факультет гуманітарних наук (ФГН): 0,06

Рис. 3.4. Розподіл граничних ефектів серед факультетів НаУКМА

Джерело: Складено автором на основі проведеного аналізу.

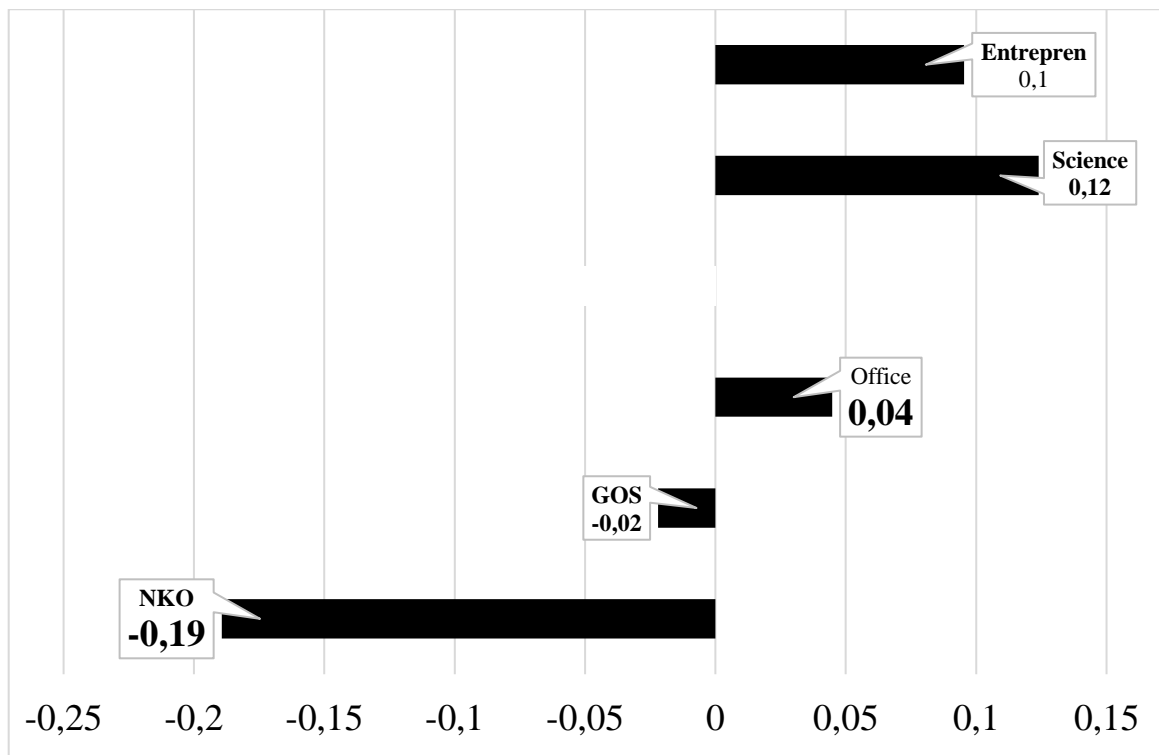
Отже, можемо зробити висновок, що спеціальність не є визначаючим фактором прийняття рішення виїзду закордон. Найбільший позитивний вплив спостерігається у студентів факультету інформатики, це пояснюється тим що інформатика професія «без кордонів», тобто вони найбільш мобільні з усіх, бо їхня професія не має прив'язки до місця. Найменший позитивний вплив – природознавчих наук, що пояснюється тим що наука в Україні не розвивається і можливо не приваблює студентів.

Найбільший негативний вплив – факультет економічних наук, що найбільше здивувало, адже студенти цього факультету є наймобільнішими (найчастіше їздять по програмам мобільності), ймовірно, вони відчувають себе досить затребуваними молодими фахівцями і на батьківщині, тому що багато хто починає працювати вже на останніх курсах і мають досить ясні кар'єрні перспективи в і в Україні, найменший негативний вплив – ФСНСТ і це пояснюється тим, що такі факультети як, наприклад, Право або Політологія мають яскраво виражену національну специфіку (законодавство і політична

ситуація може кардинально відрізнятись від країни до країни). Що стосується представників соціально-гуманітарних напрямків (наприклад факультети Філософії, Соціології, Філології, Психології та ін.), то в ряді досліджень на тему «відтіку мізків» було також відмічене, що представники гуманітарних наук набагато рідше роблять спроби мігрувати або просто взяти участь в міжнародній академічній мобільності.

Гіпотеза 2. Міграційні плани студентів корелюють з кар'єрними планами студентів. Виходячи зі значень регресії та граничних ефектів, то гіпотеза стверджується (Рис. 3.5.):

- Планую працювати в якості найманого працівника в бізнес-сфері (Office): 0,04;
- Планую створити власний бізнес (Entrepren): 0,1;
- Планую розвиватися в академічному середовищі (Science): 0,12;
- Планую будувати кар'єру в сфері державної служби (GOS): -0,02;
- Планую працювати в некомерційній організації (політичної / соціальної) (NKO): -0,19.

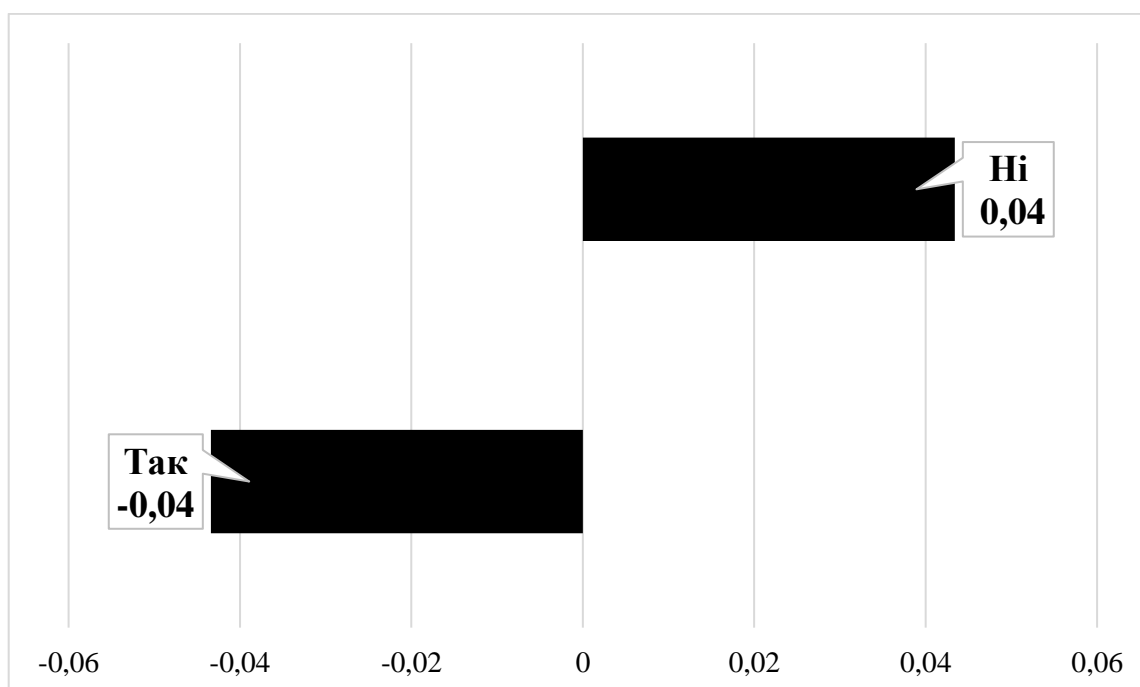
Рис. 3.5. Розподіл граничних ефектів серед кар'єрних планів студентів.

Джерело: Складено автором на основі проведеного аналізу.

Найбільший позитивний ефект спостерігається у людей, які прагнуть розвиватися в академічному середовищі, це підтверджує той факт, що студенти, які навчаються на факультеті природознавчих наук мають більше бажання мігрувати, що свідчить про те що помітну роль серед трудової міграції грають вчені і науковці. Причина цього – те, що наявне відставання вітчизняної науки від західної як зі сторони фінансування, так зі сторони загальної підтримки наукової спільноти, розробок та інновацій. Найменший позитивний ефект – у студентів, які прагнуть працювати в якості найманого працівника в бізнес-сфері.

Найбільший негативний ефект – у людей, які планують працювати в некомерційній організації, найменший – кар'єра в державній сфері. Ці два фактори пояснюються тим що люди, які прагнуть працювати в некомерційній установі, або на державних позиціях мають більший рівень патріотизму, тому скоріш за все вони не будуть мігрувати.

Гіпотеза 3. Наявність досвіду тривалого проживання за кордоном позитивно позначається на міграційних планах студентів. Ця гіпотеза не справджується (Рис.3.6.).

Рис. 3.6. Розподіл граничних ефектів у студентів з наявністю міграційного досвіду.

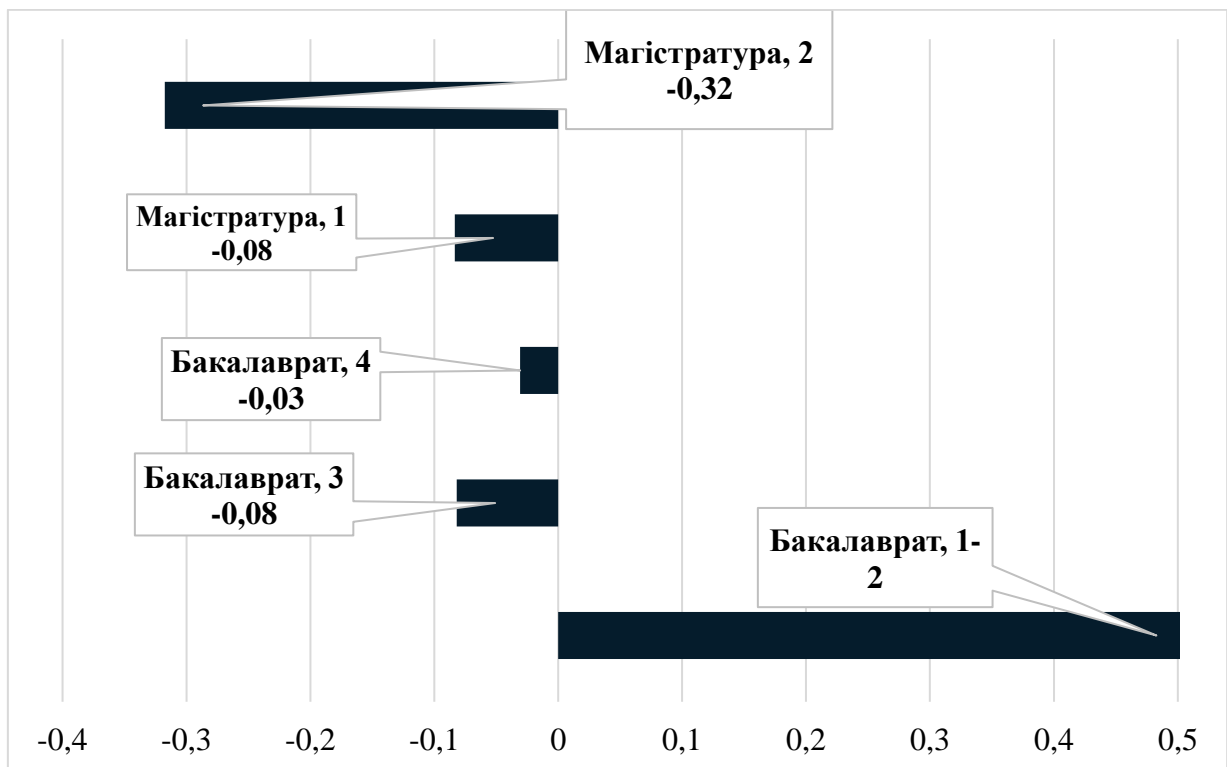
Джерело: Складено автором на основі проведеного аналізу.

Цей фактор можна пояснити тим, що люди, які навчалися закордоном мають високу конкурентну перевагу на українському ринку праці, отримавши закордонний досвід, і залишаються, бо більш вірогідно вони отримують високу посаду тут, ніж закордоном, або ж вони могли розчаруватися в міграції, бо туризм та міграція це дуже різні речі, які дуже часто плутають.

Гіпотеза 4. Міграційні плани студентів корелюють з освітнім ступенем, на якому вони знаходяться.

- бакалаврат, 1-2 курс: 0,51;
- бакалаврат, 3 курс: -0,08;
- бакалаврат, 4 курс: -0,03;
- магістратура, 1 курс: -0,08;
- магістратура, 2 курс: -0,32.

Найбільший позитивний ефект спостерігається у студентів, які навчаються на 1-2 курсів бакалаврату. Найбільший негативний ефект – у людей, які вчаться на магістратурі 2 курсу, найменший – бакалаврат 4 курсу (Рис.3.7.).

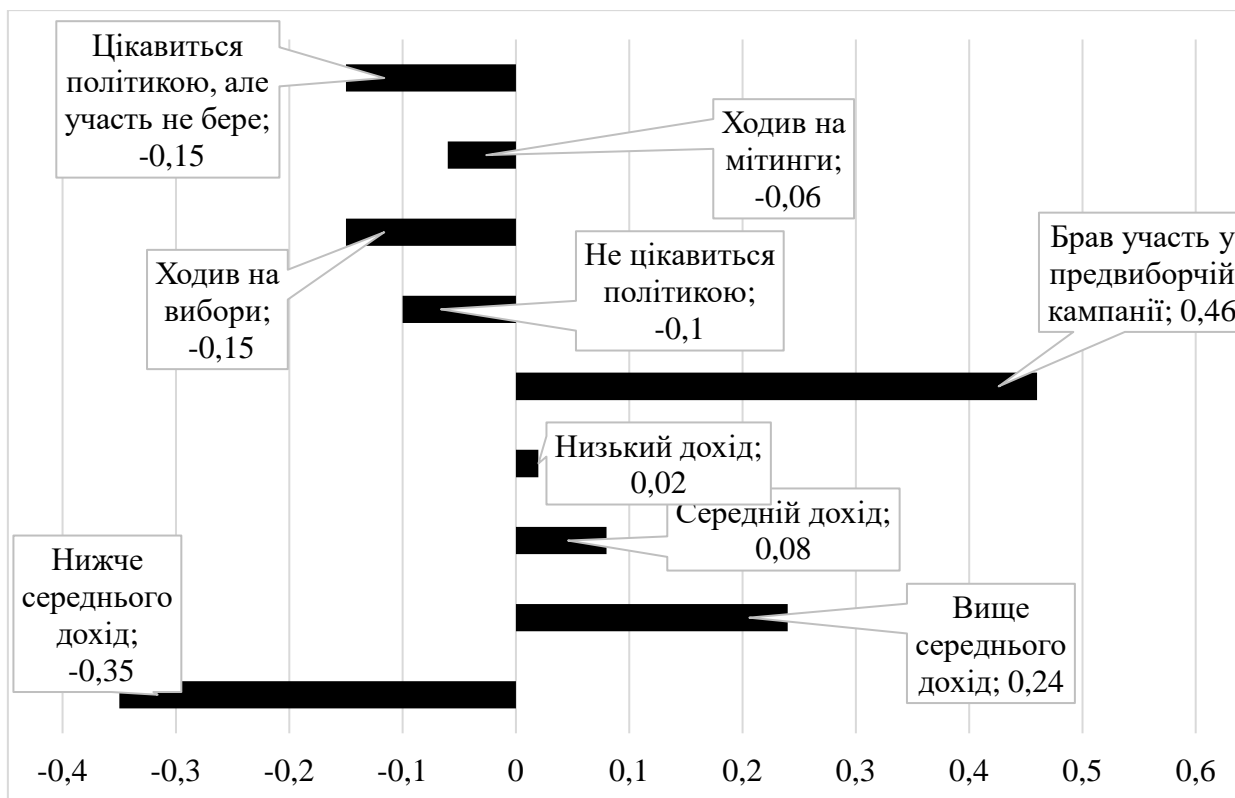

Рис. 3.7. Розподіл граничних ефектів курсів навчання студентів.

Джерело: Складено автором на основі проведеного аналізу.

Перевірялася гіпотеза про те, що студенти молодших курсів менш схильні мати міграційні плани. Це засновано на припущенні, що в питаннях навчання та/або працевлаштування за кордоном молоді люди починають замислюватися ближче до кінця навчання в університеті, у міру того, як до них приходять більш чітке розуміння про кар'єрні можливості та життєві устремління. Однак за результатами проведеної регресії виходять протилежні висновки: виявилось, що для студентів старших курсів бакалаврату та магістратури ймовірність мати міграційні плани нижче, ніж для представників молодших курсів. Можливе пояснення цьому - більш старші студенти часто поєднують роботу і навчання, тобто мають хороші перспективи зайнятості після закінчення вищого закладу. Крім того, часто вони вже мають особисті стосунки, що також стримує міграцію. Можливо, студенти старших курсів більш реалістично дивляться на питання міграції, і, зокрема, розуміють, яких це вимагає матеріальних і емоційних витрат. У той же час студенти початкових курсів поки абстрактно замислюються про міграцію, тому що це зараз широко поширене в молодіжному середовищі, і є своєрідним «трендом», але при цьому вони з меншою ймовірністю вживають необхідних заходів до здійснення міграційних планів.

Зокрема, у ході проведення аналізу, були виявлені інші фактори, які мають суттєвий вплив на прийняття рішення: матеріальний статус та політична зацікавленість (Рис. 3.8.).

Рис. 3.8. Розподіл граничних ефектів для матеріального статусу та політичної зацікавленості.

Джерело: Складено автором на основі проведеного аналізу.

Таким чином, студенти, у яких матеріальне становище вище середнього скоріше буде мігрувати, що є цілком пояснювальним, адже для міграції потрібні значні матеріальні кошти, тому студенти, у яких матеріальне становище нижче середнього та низьке, радше залишаться в Україні. Теж саме можна сказати і про політичну заангажованість студентів. Людина менш схильна мігрувати, якщо в неї наявні сильні патріотичні настрої.

З метою дослідити причини, які рухають студентами при ухваленні рішення щодо від'їзду закордон, в опитування були введені ряд питань на цю тему. Респондентам було запропоновано оцінити кожен представлений причину за п'ятибальною шкалою, де 5 означає, що ця причина є однією з найбільш значущих, а 1 - що зазначена причина абсолютно не має значення для респондента. Нижче представлені передбачувані причини для від'їзду. Всі респонденти, які проявили бажання виїхати за кордон, були поділені на дві групи в залежності від наявності у них міграційних планів (Таблиця 3.2).

Таблиця 3.2

**Розподіл причин, які рухають студентами при ухваленні рішення щодо
від'їзду закордон**

Мотив	Група 1: Так, і планую			Група 2: Так, але не дозволяють обставини		
	1-2	3-4	5	1-2	3-4	5
Важливість мотиву за п'ятибальною шкалою						
1. За кордоном вища якість освіти	14%	55%	31%	22%	49%	29%
2. За кордоном більше можливості кар'єрного росту	10%	53%	37%	10%	58%	32%
3. За кордоном вища якість життя	7%	38%	55%	2%	40%	58%
4. За кордоном вищий рівень безпеки	21%	50%	29%	15%	58%	27%
5. За кордоном вищий правовий захист населення	29%	49%	22%	13%	58%	29%
6. За кордоном більше можливості для сім'ї та майбутніх дітей	29%	42%	29%	16%	43%	41%
7. За кордоном приваблює культура країни, в яку хочу виїхати	23%	55%	22%	15%	55%	30%

Джерело: Складено автором на основі проведеного аналізу.

Виходячи з отриманих результатів, в обох групах більшість студентів вибирали «більш високу якість життя за кордоном» як одну з найбільш важливих причин: на сьогоднішній день це один з найбільш поширених аргументів для міграції. Далі респонденти з приблизно однаковою частотою вибирали фактори 1,2,4,7 як найбільш важливі (тобто якість освіти, можливість кар'єрного росту, рівень безпеки і культура країни). Щодо можливостей створення сімей та правовий захист за кордоном, то вони залучають студентів, проте очевидно, що даний фактор не є ключовим.

В ході аналізу результатів, отриманих з побудованої логістичної моделі, було виявлено, що існує ряд факторів, які впливають на міграційні настрої студентів. Серед них і напрямок і рівень освіти, що здобувається, і кар'єрні плани. Якщо ж говорити про основні причини для міграції, то превалює висока якість життя за кордоном, якість освіти, рівень безпеки, а також можливості для кар'єрного зростання. В цілому, сучасні дослідження підтверджують, що міжнародне переміщення людей обумовлено сумарним впливом різноманітних, нерідко взаємонакладаємих факторів соціально-економічного, демографічного і політичного характеру.

3.3. Пропозиції щодо вдосконалення міграційної політики в Україні

Для того щоб трудова міграція спричиняла позитивний вплив на людський капітал України, державі слід вживати певні заходи. Фактично, важливо не тільки максимізувати кількість повернутих мігрантів, але і забезпечити, щоб поверталися фахівці із збільшеним людським капіталом. Повертаючись, вони повинні бачити можливість реалізувати їх високий людський капітал на батьківщині. У ряді випадків, коли вони повернулися, (це особливо актуально для міграції академічних кадрів, молодих вчених і дослідників) на державу покладається роль забезпечити їм умови для успішної кар'єри на батьківщині.

Як заходи по поверненню найбільш перспективних фахівців в Україну можуть бути запропоновані наступні:

1. Розробка спеціальних програм, орієнтованих на повернення інтелектуальних мігрантів для роботи в Україні. Це можуть бути короткострокові дослідницькі проекти, або ж сприяння в укладенні довгострокових трудових контрактів. До розробки і реалізації цих програм можна залучати великі українські компанії, наукові співтовариства, державні і недержавні організації, які зацікавлені в молодих перспективних фахівцях, які здобули освіту закордоном.
2. Розробка заходів консультативного та організаційного характеру. Опитування показують, що студенти, які навчаються закордоном протягом декількох років, часто погано уявляють ситуацію на батьківщині і потребують кваліфікованих консультацій з питань ринку професійної праці в Україні.
3. Розробка на державному та інших рівнях спеціальних програм по використанню інтелектуального потенціалу тих молодих вчених і фахівців, які, не бажаючи повертатися після закінчення навчання, тим не менш, не виключають для себе професійного співробітництва з батьківщиною (корисно буде детальніше вивчити успішний досвід в даній сфері таких країн як Китай і Індія).

Збільшення віддачі від застосування людського капіталу українців, які вже обрали шлях еміграції та постійно проживають в країнах ЄС, може бути забезпечено за допомогою:

- проведення політики заохочення валютних переказів мігрантів, в тому числі введення пільгових поштових і телеграфних тарифів на перекази;
- залучення валютних депозитів мігрантів в економіку України шляхом встановлення більш високого відсотка в порівнянні з внутрішніми вкладками і впровадження системи державних гарантій на валютні депозити [48].

Для реалізації запропонованих заходів необхідне створення широкої коаліції зацікавлених організацій: місцевих урядових структур, неурядових організацій, освітніх установ і професійних співтовариств.

Також в загальній ситуації ми бачимо досягнення зупинення міграційних через створення сприятливих умов для ведення бізнесу у державі, створення робочих місць, стабілізації життєвого рівня населення. Основним напрямом міграційної політики, на нашу думку, має стати створення умов зворотної міграції українських трудових мігрантів, забезпечивши при цьому кращі економічні та соціальні умови.

ВИСНОВКИ

1. Проведено аналіз літературних джерел щодо визначення міграції та виокремлення чинників виникнення міграційних процесів. Встановлено, що міграція становить собою складний процес, зумовлений певною взаємодією економічних, суспільно-політичних, демографічних, екологічних, культурних, психологічних чинників, і потребує подальшого аналізу в сфері впливу на економіку держави та окреслення проблем і наслідків даного процесу.
2. Виокремлено основні історичні етапи розвитку міграційних процесів, що виявило, що на сучасному етапі економічного розвитку значення міграції є вагомим чинником суспільного розвитку та є невід'ємною частиною сільськогосподарських процесів, а також спираючись на дослідження науковців, з розвитком глобалізації процеси посилились та стали сприяти як позитивний, так і негативний вплив на розвиток держави.
3. Міграційні процеси сприяють омолодженню робочої сили, розвитку секторів різних секторів економіки, задоволенню попиту на фізичний та інтелектуальний потенціал, збільшенню інвестиції та ВВП за допомогою значних грошових переказів, а також зростанню товарообігу та, загалом, економічному розвитку, що веде до процвітання країн.
4. Завдяки статистичному аналізу було досліджено зміни напрямів міграції, причини, вимоги до робочої сили, трансформацію масштабів структури зайнятості. На глобальному рівні ми можемо побачити, що з часом мігранти оселилися в деяких регіонах (таких як Азія) з набагато більшою швидкістю, ніж в інших (таких як Африка та Латинська Америка та Кариби), і ця тенденція, ймовірно, продовжиться. Аналогічно, статистика показує, що працюючі мігранти продовжують тяжіти до регіонів з більшими можливостями, оскільки економіка зростає і розвиваються ринки праці.

5. Аналіз статистичних даних в Україні, показав що трудова міграція є якщо не головним, тоді одним з головних чинників впливу на економіку країни як з негативною стороною: витрачаючи на освіту, втрачаючи кваліфіковані кадри, ускладнюючи конкуренцію для українських виробників, підриваючи соціальні обов'язки держави, та спряючи економічному сповільненню; так і з позитивної сторони: надаючи фінансову підтримку, тим самим утримуючи велику кількість домогосподарств, ослаблюючи конкуренцію на українському ринку.
6. Визначено вплив глобалізації на світовий ринок праці, зокрема на міграцію кваліфікованих кадрів та освітню міграцію у вигляді міграції студентів. Студентська міграція є умовним початковим етапом трудової міграції, однак саме вона в більшій мірі спричиняє «відтік мізків», від чого сильно страждає розвиток економіки та країни в цілому.
7. Міграційна політика держави є невід'ємною частиною регулювання міграційних процесів в країні, яка спрямована на контроль та застосування певних методів та механізмів міграційних процесів. Наразі українська міграційна політика потребує значних доопрацювань з приводу поліпшенню контролю відтоку трудових ресурсів.
8. В ході аналізу результатів, отриманих з побудованої логістичної моделі, було виявлено, що існує ряд факторів, які впливають на міграційні настрої студентів. Серед них і напрямок і рівень освіти, що здобувається, і кар'єрні плани. Якщо ж говорити про основні причини для міграції, то превалює висока якість життя за кордоном, якість освіти, рівень безпеки, а також можливості для кар'єрного зростання.
9. В ході аналізу та побудови моделі було запропоновано заходи для вдосконалення міграційної політики в Україні, серед яких розробка низки заходів, зокрема спрямованих на ознайомлення студентів з професійними можливостями в країні, а також заходи для збільшення віддачі від застосування людського капіталу українців які вже мігрували, за допомогою фінансових інструментів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Природа та історичні передумови виникнення трудової міграції населення / С. Т. Алієва // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція. - 2014. - Вип. 12(2). - С. 89-91. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2014_12%282%29__27
2. Законодавче забезпечення процесів трудової міграції в європейських країнах / Л. С. Крупка // Університетські наукові записки. - 2008. - № 1. - С. 151-156. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2008_1_25
3. Економічні та соціальні передумови міжнародної міграції населення / А. П. Гайдучський // Економіка та держава. - 2011. - № 7. - С. 7-12. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2011_7_4
4. Continued effectiveness of the Organization in view of the new challenges: Doc. MC/1631 / Intergovernmental Committee for Migration. Geneva, 1989. P. 12—14.
5. Похлебаева, А. Понятие миграции и ее классификация /А. Похлебаева// Журнал международного права и международных отношений, 2010. – № 3. – С. 45-48.
6. Perruchoud, R. Persons falling under the mandate of the International Organization for Migration and whom the Organization may provide migration services / / International Journal of Refugee Law. 1992. Vol. 4, N 2. P. 206—214.
7. Ивахнюк И.В. Международная трудовая миграция. М.: ТЕИС, 2005.
8. Волох В.А. Миграция населения как объект научного исследования: сущность, современные трактовки и классификация // PolitBook 2015 № 1 С. 7-17
9. Демографический энциклопедический словарь / Под ред. Д. И. Валентей. — М.: Советская энциклопедия, 1985.
- 10.Тоба М. Психологічні особливості міжкультурної адаптації особистості до нового етнічного середовища // Соціальна психологія. — 2003. — № 1. — С. 134 - 139.

- 11.Ровенчак О. Визначення та класифікації міграцій: наближення до операційних понять / О. Ровенчак // Політичний менеджмент. — 2006. — 2 (17). — С.127—139. 15.Хомра А.У. Определение и классификация форм миграции
- 12.Кизима І. Чинники зовнішньої трудової міграції населення України / І. Кизима // Наукові праці КНТУ. Економічні науки. – 2009. – № 15. – С. 365–369.
- 13.Фомішин С.В. Міжнародні економічні відносини: навчальний посібник / С.В. Фомішин, Ю.В. Колесник. - Львів: Новий світ-2000, 2010. - 360 с.
- 14.Цевух Ю. О. Соціально-економічні аспекти міграції в Україні / Ю. О. Цевух // Економічна інтеграція як умова підвищення добробуту у країнах СНД : зб. наук. праць міжнар. наук.-практ. конф. ; Одеський національний університет імені І.І. Мечникова. – О., 2011. – Ч. 2 – С.79-81
- 15.Міжнародна міграція робочої сили як чинник економічного розвитку країн (на прикладі міграційних потоків між ЄС і Україною) [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.02 - світове господарство і міжнародні економічні відносини / Юлія Олександрівна Курунова. – Львів : ЛНУ, 2015. – 18 с.
- 16.Міжнародна термінологія у сфері міграції: українсько-англійський тлумачний словник. Київ: БЛАНК-ПРЕС, 2015. 100 с.
- 17.European Convention on the Legal Status of Migrant Workers. Strasbourg: European Treaty Series, 1977. № 93. 12 p.
- 18.Населення України. Трудова еміграція в Україні / ред. рада: Е. М. Лібанова, О. В. Позняк, О. А. Малиновська. Київ: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2010. 233 с.
- 19.Волоско Я. О. Міжнародна трудова міграція населення: причини виникнення та наслідки для економіки // Львів: Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Юридичні науки, 2015. № 824. С. 21–26.
- 20.Романенко І. Причини і наслідки інтелектуальної трудової міграції // Актуальні питання фінансово-економічного розвитку держави та регіонів: зб.

- тез наукових робіт Міжнародної наук.- практик. конференції. Київ, 2014. С. 113–117.
21. Бараник З. П., Романенко І. О. Інтелектуальна міграція як об'єкт статистичного дослідження // Ефективна економіка. Дніпро: Дніпровський державний аграрно-економічний університет, 2014. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3096>
22. Бублій М. П. Фактори міграції робочої сили та особливості її статистичного обліку // Державне будівництво. Харків: Харківський регіональний інститут державного управління, 2008. № 1. 13 с.
23. Курилич М. Трансформація та політизація міграційних процесів під впливом глобалізації // Київ: Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України, 2010. Вип. 49. С. 364–380.
24. Брук С. И. Миграция населения / С. И. Брук // Электронная версия Большой советской энциклопедии. — Режим доступа: http://www.bse.sci_lib.com/article076237.html.
25. Павленко А.П. Ирландская миграция в Британию (исторический очерк) / А.П. Павленко. — М.: Институт этнологии и антропологии им. Н.Н. Миклухо_Маклая, 1992. — 115 с
26. Borjas G. Friends or Strangers: The Impact of Immigrants on the U.S. Economy. New York: Basic books, 1990. 274 p.
27. Кукурудза І. І., Ромащенко Т. І. Україна у світових процесах трудової міграції: Монографія. Черкаси: ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2012. 252 с.
28. Столярчук Я., Поручник С. Сучасна сегментація та ключові тенденції розвитку світового ринку праці // Україна: Аспекти праці №7, 2014. С. 12–17.
29. International Migration Report 2020 // United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, 2020.
30. United Nations. [Електронний ресурс] – URL:

<https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates19.asp>

31. Міграція як чинник розвитку в Україні. Дослідження та діалог щодо політики у сфері міграції і грошових переказів в Україні // Міжнародна організація з міграції (МОМ), Представництво в Україні. Київ, 2016. 116 с.
32. Упродовж 2014-2017 років за захистом в Україні звернулися 4033 іноземців // Укрінформ, 2018. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2394422-migracijna-sluzba-za-cotiri-roki-ukraina-prihistila-197-bizenciv.html>
33. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс] – URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
34. Міграція як чинник розвитку в Україні. Дослідження та діалог щодо політики у сфері міграції і грошових переказів в Україні // Міжнародна організація з міграції (МОМ), Представництво в Україні. Київ, 2016. 116 с.
35. BBC News Ukraine. [Електронний ресурс] – URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-43485101>
36. Шоколо О. Українська міграція: причини і наслідки // Віче. Журнал Верховної Ради України, 2006. URL: <http://veche.kiev.ua/journal/310/>
37. Економічна активність населення: статистичні таблиці та графічні матеріали // Державна служба зайнятості. URL: <http://old.dcz.gov.ua/statdatacatalog/document?id=350793>
38. Попа А., Колишко Р., Попова Н., Панзіка Ф. Дослідження та аналіз вакансій і потреб у кваліфікованих кадрах у країнах ЄС, Республіці Молдова та в Україні // Міжнародна організація праці, Група технічної підтримки з питань гідної праці та Бюро МОП для країн Центральної та Східної Європи. Будапешт МОП, 2013. 141 с.
39. Інфляційний звіт НБУ 2020. [Електронний ресурс] – URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2020-Q1.pdf?v=4
40. Укрінформ. [Електронний ресурс] – URL: <https://www.ukrinform.ua/>

41. Орловська Ю., Реліна І. Аналіз формування глобального ринку кваліфікованих кадрів // Економічний аналіз. 2012 рік. Випуск 10. Частина 1. С. 309–312.
42. Українські спеціалісти їдуть з країни, щоби (не) повернутися // DW, 2017. URL: <http://www.dw.com/uk/українські-спеціалісти-їдуть-з-країни-щоби-не-повернутися/a-37739524>
43. Стадний Є. Українські студенти в Австрії, Польщі, Німеччині, Італії, Чехії, Іспанії // CEDOS, 2017. URL: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=2054537284767782&set=pcb.2054541674767343&type=3&theater>
44. Електронна наукова бібліотека. [Електронний ресурс] – URL: http://www.biglib.com/book/4_Mijnarodna_ekonomika/336_54_Svitovii_dosvid_administrativno_pravovogo_regyluvannya_migracii
45. Буковинська бібліотека. [Електронний ресурс] – URL: https://buklib.net/books/27404/#_ftn4
46. International student mobility in tertiary education. [Електронний ресурс] – URL: <http://data.uis.unesco.org/>
47. Фінансове регулювання Міграційних процесів між Україною та Європейським Союзом в умовах євроінтеграції / Т. О. Рибаківа, А. М. Андросенко // [Економічний вісник університету](#). - 2018. - Вип. 36(1). - С. 254-265. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2018_36%281%29__31
48. О. А. Малиновська. Щодо необхідності розробки і затвердження нової редакції Концепції державної міграційної політики України. Аналітична записка [Електронний ресурс] – URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1762>.

ДОДАТКИ

Додаток А

Розподіл українських студентів за спеціальностями за кордоном

Рис. А.1. Розподіл українських студентів за спеціальностями у Польщі

Джерело: Складено автором на основі [43].

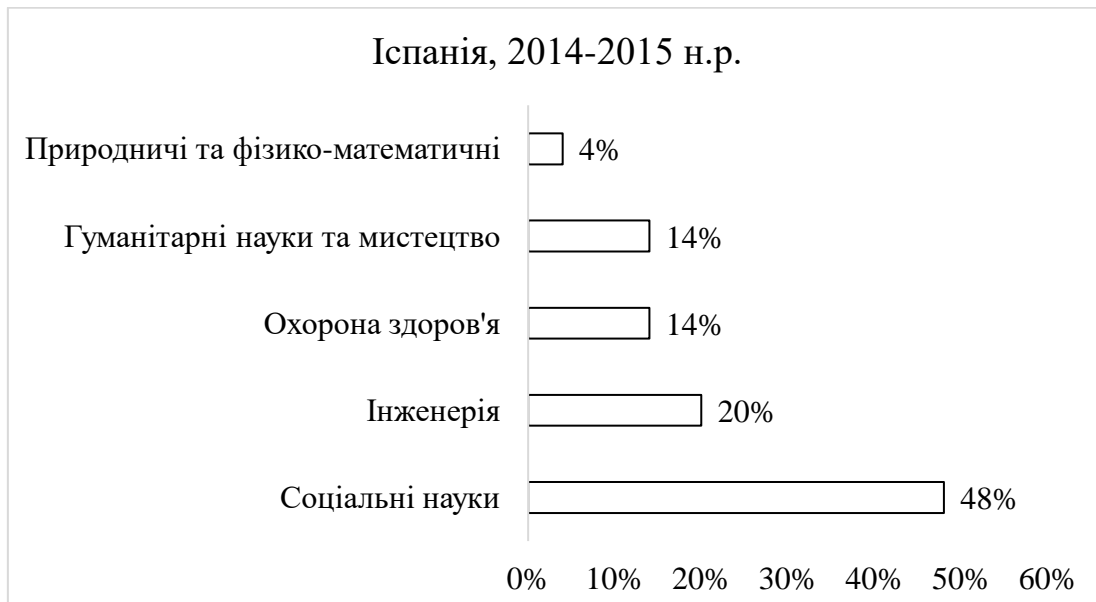

Рис. А.2. Розподіл українських студентів за спеціальностями в Іспанії

Джерело: Складено автором на основі [43].

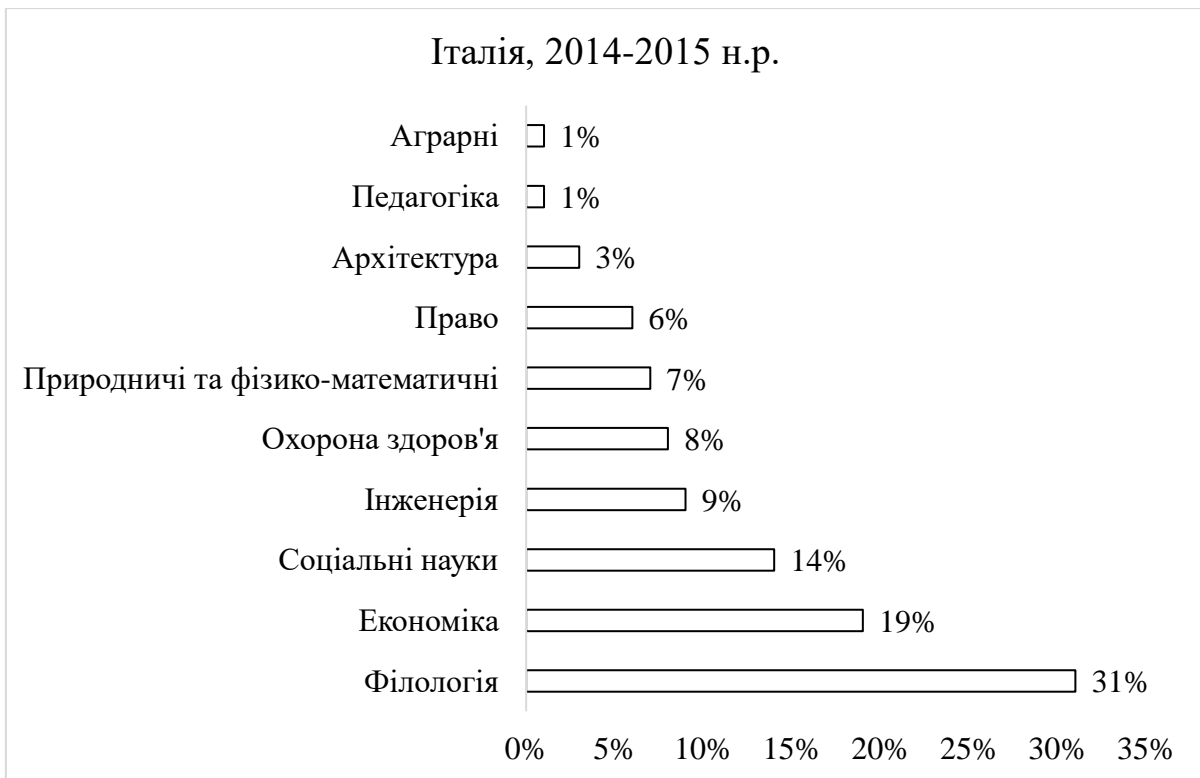

Рис. А.3. Розподіл українських студентів за спеціальностями в Італії

Джерело: Складено автором на основі [43].

Рис. А.4. Розподіл українських студентів за спеціальностями у Німеччині

Джерело: Складено автором на основі [43].

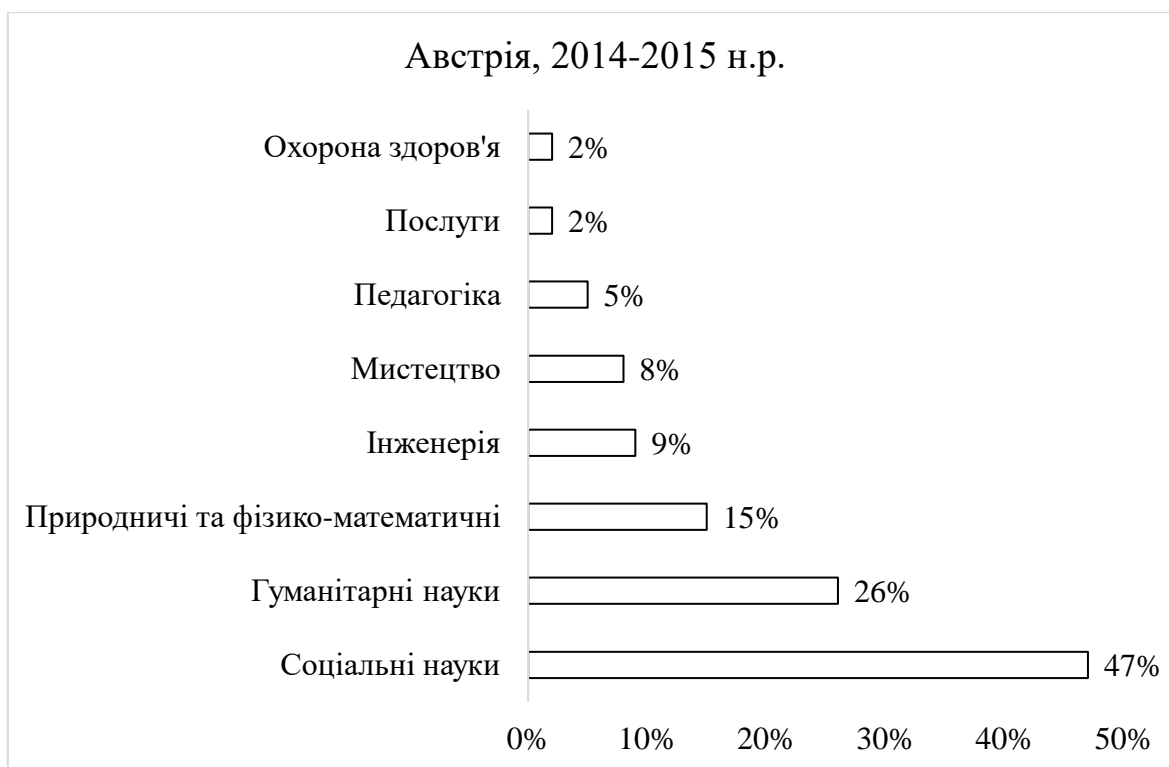

Рис. А.5. Розподіл українських студентів за спеціальностями в Австрії

Джерело: Складено автором на основі [43].

Додаток Б

Опитування з метою виявлення міграційних настроїв студентів НаУКМА

1. Чи є ви студентом НаУКМА?

- Так
- Ні

2. На якому курсі ви навчаєтесь?

- бакалаврат, 1-2 курс
- бакалаврат, 3 курс
- бакалаврат, 4 курс
- магістратура, 1 курс
- магістратура, 2 курс

3. На якому факультеті НаУКМА ви навчаєтесь?

- Факультет гуманітарних наук

- Факультет економічних наук
  - Факультет природничих наук
  - Факультет правничих наук
  - Факультет соціальних наук та соціальних технологій
  - Факультет інформатики
- 4. Чи думали ви коли-небудь про те, щоб емігрувати з України за кордон?**
- Так
  - Ні
- 5. В якій сфері ви плануєте будувати свою кар'єру в подальшому?**
- Планую працювати в якості найманого працівника в бізнес-сфері
  - Планую створити власний бізнес
  - Планую розвиватися в академічному середовищі
  - Планую будувати кар'єру в сфері державної служби
  - Планую працювати в некомерційній організації (політичної / соціальної і т.п.)
  - Не планую працювати
- 6. Чи був у вас досвід довгострокового (більше 10го місяці) навчання / самостійного життя за кордоном? (Стажування, лінгвістична школа, студент по обміну ...)**
- Так
  - Ні
- 7. Хотіли б ви виїхати за кордон по завершенню навчання в НаУКМА?**
- Так, і планую
  - Так, але не дозволяють обставини
  - Ні
- 8. З якою початковою метою ви хотіли б виїхати за кордон?**
- Продовжити навчання
  - Влаштуватися на постійну роботу

- Створити сім'ю
  - Інше:
- 9. Чому ви хотіли б виїхати за кордон? Оцініть важливість кожної можливої причини за шкалою від 1 до 5, де 1-для мене це абсолютно не грає ролі, 5 - це одна з основних причин**
- За кордоном вище якість освіти
  - За кордоном більше можливостей для заробітку / кар'єрного росту
  - За кордоном вище якість життя
  - За кордоном вище рівень безпеки
  - За кордоном краще правовий клімат
  - Хотілося б завести за кордоном сім'ю
  - Мене приваблює культура країни, куди я хотів би виїхати
  - За кордоном більше політичних свобод
- 10.Якби вам вдалося виїхати за кордон, хотіли б ви залишитися там жити на постійній основі (емігрувати)?**
- Так
  - Ні
  - Буде залежати від обставин, зараз точно сказати не можу
- 11.На чию думку ви орієнтуєтесь при ухваленні рішення про від'їзд за кордон? Оцініть важливість кожного варіанта за шкалою від 1 до 5, де 1-для мене це думка абсолютно не грає ролі, 5 - це думка найбільш важливо**
- Батьків і родичів
  - Викладачів
  - Друзі / знайомих
  - Особиста думка
- 12.Наскільки ви задоволені своїм життям? Оцініть важливість кожного варіанта за шкалою від 1 до 5, де 1-для мене це думка абсолютно не грає ролі, 5 - це думка найбільш важливо**
- Зовсім не задоволений (а)

- Повністю задоволений (а)
- 50 на 50

13. У яких видах політичної активності ви брали участь протягом останніх 12 місяців?

- ходив на вибори
- ходив на мітинги
- брав участь у виборчій кампанії
- цікавлюся політикою, але ніякої активною діяльністю не займаюся
- політикою не цікавлюся

14. На якій формі навчання Ви навчаєтесь в НаУКМА?

- На контракті
- На бюджеті

15. Виберіть, будь ласка, де ви проживаєте в даний момент:

- Проживаю з батьками
- Проживаю в гуртожитку
- Проживаю один у власній квартирі
- Знімаю житло один
- Знімаю житло з друзями
- інше

16. Вкажіть, будь ласка, вашу стать

- Чоловіча
- Жіноча

17. Як би Ви оцінили матеріальне становище вашої сім'ї?

- Ледве зводимо кінці з кінцями, грошей не вистачає навіть на продукти
- На продукти грошей вистачає, але покупка одягу викликає фінансові труднощі
- Грошей вистачає на продукти і одяг, але покупка речей тривалого користування (холодильника, телевізора) є проблемою

- Можемо купувати речі тривалого користування, однак, дорогі речі (автомобіль) придбавати для нас важко
- Ми можемо дозволити собі досить дорогі речі (квартиру, дачу і ін.)

18. Чи володіють ваші батьки закінченою вищою освітою?

- Так, обидва
- Так, один з батьків
- Ні, не мають

19. Вкажіть свій середній бал за останній навчальний рік

- 60-70
- 70-80
- 80-90
- 90-100

Дякую за участь в опитуванні!

Додаток В

Таблиця В.1

Значення P-values

		Estimate	Std. Error	z value	Pr(> z)
	(Intercept)	1.548784	2.832923	0.546709	0.584579
Year of study	Bachelor, 3 year	-1.05639	0.600214	-1.76003	0.078403
	Bachelor, 4 year	-0.39613	0.685319	-0.57802	0.56325
	Master, 1 year	-1.07746	0.954404	-1.12893	0.258927
	Master, 2 year	-4.09642	1.598666	-2.5624	0.010395
Faculty	FES	-1.01988	0.661205	-1.54246	0.122961
	FI	1.125797	1.093049	1.02996	0.303029
	FL	-0.75125	0.789255	-0.95184	0.341177
	FNS	0.071953	0.846588	0.084992	0.932268
	FSSST	-0.14969	0.677363	-0.22099	0.825104
Career	Official	-0.28368	1.018728	-0.27847	0.780654
	Hired worker	0.577269	0.743364	0.776562	0.437417
	Don't plan	-0.68081	1.465552	-0.46454	0.642258

	Academic	1.599003	1.075114	1.487287	0.136939
	Own bussiness	1.230761	0.746876	1.647879	0.099377
	Migration Thoughts	0.153277	1.092124	0.140348	0.888385
	Migration Experience	0.559836	0.540139	1.036467	0.299985
Migration goal	Find Work	-1.72134	0.493653	-3.48694	0.000489
	Create Family	-0.83134	0.880667	-0.94398	0.345178
	Experience	0.679916	1.125624	0.604035	0.545821
Migration purpose	Education	0.085774	0.210849	0.406804	0.684152
	Career	-0.06706	0.24439	-0.2744	0.783778
	Life quality	0.214224	0.285172	0.751211	0.452526
	Safety	0.051086	0.251672	0.202985	0.839147
	Law	-0.33126	0.264368	-1.25302	0.210197
	Family	-0.26619	0.172921	-1.53939	0.123708
	Cultural	0.174105	0.166882	1.043281	0.296818
Permanent residence	No	0.7537	0.739635	1.019016	0.308195
	Yes	1.911055	0.577707	3.307997	0.00094
Influencers	Family	-0.4071	0.172403	-2.36135	0.018209
	Professors	0.388614	0.231565	1.678211	0.093306
	Friends	-0.11501	0.198726	-0.57873	0.562771
	Myself	0.143934	0.279067	0.515768	0.606016
Life Quality	Unsatisfying	-0.28015	0.838492	-0.33411	0.738296
	Satisfying	0.779119	0.520532	1.496776	0.134452
Political	Don't care	-1.30954	1.565047	-0.83674	0.402738
	Went on elections	-1.93511	1.524182	-1.26961	0.204225
	Go on meetings	-0.78097	1.702476	-0.45873	0.64643
	Passive	-1.95879	1.546717	-1.26641	0.205365
Study type	Contract	-0.56059	0.471224	-1.18965	0.234185
Accomodation	Hostel	0.198953	0.489156	0.406727	0.684209
	Personal	0.258064	1.232226	0.209429	0.834113
	Rent (me only)	0.701284	1.277691	0.548869	0.583096
	Rent (with friends)	0.450994	0.868616	0.51921	0.603614
Wealth	Wealty	3.140781	0.967981	3.244673	0.001176
	Medium class	1.089165	0.459439	2.370644	0.017757
	Poor	0.306745	0.696046	0.440696	0.659433
Parents HighEdu	1	0.270059	0.659257	0.409642	0.682069
	Both	0.094115	0.789833	0.119159	0.90515

GPA	70-80	0.225519	0.964254	0.233879	0.815079
	80-90	1.027621	0.978454	1.050249	0.293604
	90-100	0.899363	1.10406	0.814596	0.415304
Sex	Male	-0.272	0.4672	-0.58218	0.560444

Таблиця В.2

Значення Confidence intervals

		2.50%	97.50%
	(Intercept)	-3.80038	7.528592
Accommodation	Hostel	-0.74818	1.183
	Personal	-1.90463	3.049838
	Rent (me only)	-1.61124	3.554312
	Rent (with friends)	-1.18718	2.260899
Career	Official	-2.30411	1.722793
	Hired worker	-0.90203	2.041313
	Don't plan	-3.55046	2.237665
	Academic	-0.44541	3.81466
	Own bussiness	-0.24574	2.71022
Life Quality	Unsatisfying	-1.94128	1.37037
	Satisfying	-0.21707	1.839243
Wealth	Wealty	1.424679	5.323776
	Medium class	0.1991	2.010276
	Poor	-1.04244	1.708316
Faculty	FES	-2.36433	0.245459
	FI	-0.91156	3.42726
	FL	-2.32364	0.794565
	FNS	-1.59036	1.752576

	FSSST	-1.50353	1.174371
Migration goal	Find Work	-2.7274	-0.77921
	Create Family	-2.53459	0.962857
	Experience	-1.33908	3.246468
	Migration Thoughts	-2.12392	2.242284
	Migration Experience	-0.47544	1.657861
Parents HighEdu	1	-1.05593	1.554643
	Both	-1.47234	1.649742
GPA	70-80	-1.74665	2.092687
	80-90	-0.95765	2.937265
	90-100	-1.31487	3.063882
Political	Don't care	-5.18401	1.346182
	Went on elections	-5.7333	0.633721
	Go on meetings	-4.84511	2.209078
	Passive	-5.82019	0.619762
Sex	Male	-1.19288	0.651144
Permanent residence	No	-0.64769	2.280758
	Yes	0.825617	3.102116
Study type	Contract	-1.50014	0.357597
Influencers	Family	-0.75523	-0.07517
	Friends	-0.50774	0.275831
	Myself	-0.40805	0.696009
	Professors	-0.05707	0.85636
	Career	-0.55851	0.403409

Migration purpose	Cultury	-0.15204	0.50661
	Education	-0.32976	0.502157
	Family	-0.61718	0.064747
	Law	-0.85988	0.181708
	Life quality	-0.34855	0.777597
	Safety	-0.44428	0.547659
Year of study	Bachelor, 3 year	-2.25534	0.115189
	Bachelor, 4 tear	-1.74276	0.96329
	Master, 1 year	-2.94294	0.880154
	Master, 2 year	-7.90362	-1.33433